

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BAŞKANLIK SİSTEMİ VE YARI BAŞKANLIK
SİSTEMİ ANALİZİ: ABD VE FRANSA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cengiz DEMİRKAYA

**Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

EYLÜL-2017

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

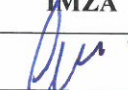
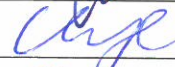

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE YARI BAŞKANLIK
SİSTEMİ ANALİZİ: ABD VE FRANSA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cengiz DEMİRKAYA

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 27/09/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU	BAŞARILI	
Doç. Dr. Asli EGE	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Gökhan AK	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite ve ya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cengiz DEMİRKAYA

27 Eylül 2017

ÖNSÖZ

Tezimin şekillenmesinde, ilerlemesinde ve tamamlanmasında değerli katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU'na çok teşekkür ederim. Tez çalışmamda tıkanığım ve aşamadığım zamanlarda yardımlarını esirgemeyen sevgili hocama şükranlarımı sunarım.

Cengiz DEMİRKAYA

27 Eylül 2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KUVVETLER BİRLİĞİ AÇISINDAN HÜKÜMET SİSTEMLERİ	5
1.1. Yürütmede Birleşme: Monarşi ve Diktatörlük.....	5
1.2. Yasamada Birleşme: Meclis Hükümeti Sistemi.....	6
1.2.1. Meclis Hükümeti Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi	6
1.2.2. Meclis Hükümeti Sisteminin Özellikleri.....	6
BÖLÜM 2: KUVVETLER AYRILIĞI AÇISINDAN HÜKÜMET SİSTEMLERİ .	9
2.1. Sert Kuvvetler Ayrılığı: Başkanlık Sistemi.....	9
2.1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Gelişimi.....	9
2.1.2. Başkanlık Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi	12
2.1.3. Başkanlık Sisteminin Genel Özellikleri.....	14
2.1.4. Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları.....	16
2.1.5. Başkanlık Sisteminde Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Çerçevesinde Erklar Arasındaki İlişki	21
2.2. Yarı Başkanlık Sistemi.....	25
2.2.1. Yarı Başkanlık Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi	25
2.2.2. Yarı Başkanlık Sisteminin Genel Özellikleri.....	28
2.2.3. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları	30
2.2.4. Yarı Başkanlık Sistemine Yöneltilen Eleştiriler	33
2.3. Yumuşak Kuvvetler Ayrılığı: Parlamenter Sistem	37
2.3.1. Parlamenter Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi	37
2.3.2. Parlamenter Sisteminin Genel Özellikleri.....	41
2.3.3. Parlamenter Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları	42

BÖLÜM 3: BAŞKANLIK VE YARI BAŞKANLIK SİSTEMLERİNİN KARŞILATIRILMASI: FRANSA VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ÖRNEĞİ	45
3.1. Fransa Örneği	45
3.1.1. Yürütme Organının Yapısı	47
3.1.1.1 Cumhurbaşkanı	47
3.1.1.2. Hükümet.....	49
3.1.2. Yasama Organının Yapısı	50
3.1.3. Siyasi Partiler	52
3.2. ABD Örneği	52
3.2.1. Yürütme Organının Yapısı	54
3.2.1.1. Başkanlık Seçimi.....	54
3.2.1.2. Başkanın Görev ve Yetkileri.....	56
3.2.2. Yasama Organının Yapısı	58
3.2.2.1. Kongre Üyelerinin Seçimi	58
3.2.2.2. Kongrenin Görev ve Yetkileri.....	60
3.2.3. Yargı Organının Yapısı	62
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ.....	75

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

ÖZET

Niğantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Başkanlık Sistemi ve Yarı Başkanlık Sistemi Analizi: ABD ve Fransa Örneği

Tezin Yazarı: Cengiz DEMİRKAYA **Danışman:** Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

Kabul Tarihi: 27 Eylül 2017 **Sayfa Sayısı:** v (ön kısım) + 75 (tez)

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler **Bilim Dalı:** Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Hükümet sistemleri kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılı ilkelerine göre değişiklik göstermektedir. Kuvvetler birliği ilkesine göre diktatörlük, monarşi ve meclis hükümeti sistemleri; kuvvetler ayrılığı ilkesine göre ise parlamenter, yarı başkanlık ve başkanlık sistemleri mevcuttur.

Bu çalışmanın amacı parlamenter sistem, yarı başkanlık sistemi ve başkanlık sistemin karşılaştırılmasıdır. Analiz kısmında ise ABD ve Fransa örnekleri üzerinden başkanlık ve yarı başkanlık sistemi analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık, Yarı Başkanlık, Kuvvetler Ayrılığı, Fransa, ABD

SUMMARY

Nişantaşı University Institute of Social Sciences **Abstract of Master's Thesis**

Title of the Thesis: Presidency System and Semi-President System Analysis:
Example of USA and France

Author: Cengiz DEMİRKAYA **Supervisor:** Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

Date: 27 September 2017 **Nu. of pages:** v (pre text) + 75 (main body)

Department: Political Sciences and International Relations **Bilim Dalı:** Political
Sciences and International Relations

Governmental systems differs according to the principles of unity of powers and separation of powers. Dictatorship, monarchy, and assembly government systems are representatives of the unity of powers; on the other hand, parliamentary, presidential and semi-presidential systems are the representatives of separation of powers. The aim of this study is to compare and contrast the presidential and semi-presidential systems. While doing that, presidential system and semi-presidential system are to be analyzed with the case studies of USA and France.

Keywords: Presidential System, Semi-presidential System, Separation of Powers, France, USA

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın amacı başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sisteminin ABD ve Fransa örnekleri üzerinden analizi yapılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde kuvvetler birliği açısından hükümet sistemleri incelenecektir. Hükümet sistemleri yürütmede birleşme ve yasadaki birleşme olarak iki başlığa ayrılmıştır. Yürütmede birleşme başlığında monarşi ve diktatörlük, yasadaki birleşme başlığında ise meclis hükümet sistemi anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kuvvetler ayrılığı açısından hükümet sistemleri ele alınmıştır. Başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi ve parlamenter sistem tanım, tarihçe, genel özellikler ve avantajlar, dezavantajla başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümü Fransa ve Amerika Birleşik Devletlerinin hükümet sistemleri açısından karşılaştırılmasını içermektedir. Bu amaçla önce Fransa'daki hükümet sistemi ve işleyişi ele alınmış sonrasında ise Amerika Birleşik Devletleri örneği üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Önemi

16 Nisan 2017 yılında gerçekleşen Anayasa Değişikliği Referandumu öncesinde ve sonrasında hükümet sistemleriyle ilgili bir çok tartışma yaşanmıştır. Halk bu konuda bilgilendirilmeye çalışılmış, yarı başkanlık, başkanlık ve parlamenter sistemden hangisinin Türkiye için daha faydalı olduğu üzerinde durulmuştur. Tüm bu tartışmalar ışığında bu çalışma öncelikle hükümet sistemlerini ele alarak birbirleri arasındaki farkları ortaya koymakta sonrasında ise başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerini teorik ve pratik olarak detaylıca incelemektedir.

Araştırmanın Problemi ve Hipotezleri

1. Başkanlık sistemi için en başarılı örneğin Amerika Birleşik Devletleri olduğu,

2. Yarı başkanlık sistemi için en başarılı örneğin Fransa olduğu

Temel Tanımlar

Anayasa hukuku öğretisine göre; yasama, yürütme ve yargı erklerinin kendi aralarındaki ilişkiye göre iki farklı hükümet sistemi bulunmaktadır. Tüm kuvvetlerin aynı organa bağlı olduğu sistem kuvvetler birliği, kuvvetlerin her birinin farklı organa verildiği sistem ise kuvvetler ayrılığı olarak adlandırılmaktadır.

Kuvvetler birliği; yürütme ve yasama erklerinin, bu kuvvetlerin bağlı olduğu organlardan herhangi birinde birleşmesiyle oluşan hükümet sistemidir. Bu kuvvetlerin yürütmede birleşmesiyle, diktatörlük ya da mutlak monarşi şeklinde karşılaşılmaktadır. Öte yandan yasamada birleşmeleri durumuna, meclis hükümeti sistemi adı verilmektedir.

Kuvvetler ayrılığı sistemi, bütün kuvvetlerin bağımsız organlara bağlanmaları ile ortaya çıkan sistemdir. Parlamenter sistem, başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sistemi olmak üzere üç farklı şekilde görülür. Başkanlık sisteminde, yürütme ve yasama organları birbirlerinin güvenine dayanmadığından, bu sisteme katı kuvvetler ayrılığı yakıştırması yapılmaktadır.

Kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiş bir hükümet sistemi olan başkanlık sisteminin ilk örneği, 1787 ABD Anayasası ile öngörülen modeldir. Şüphesiz ki bugün de bu sistemin en başarılı örneği ABD'dir. Başkanlık sisteminin parlamenter sistemden ayrıldığı noktalardan biri de, parlamenter sistemde olduğu gibi zaman içerisinde gelişen bir sistem olmayıp, yoğun çalışmalar sonucunda oluşturulan 1787 Anayasası ile bir anda uygulanmaya başlanmasıdır.

Parlamenter sistemin bir süre İngiltere'de fiilen uygulanmasının ardından teoride incelenmeye başlanmıştır. Başkanlık sisteminde ise bunun tam aksine ilk olarak "kurucu babalar" ismi verilen bir topluluk tarafından temel prensipleri belirlenmiş ve bunun ardından uygulamaya geçilmiştir. Bu bakımdan başkanlık hükümet sisteminin,

parlamenteer hükümet sistemine nazaran daha gerçekçi ve gereksinimler doğrultusunda hazırlanmış bir hükümet sistemi olduğu ifade edilebilir.

Başkanlık sistemi kuvvetlerin eşitliği ilkesi doğrultusunda, erklerin bağımsızlığını ve katı kuvvetler ayrılığını benimsemiştir. Bu sistemde kuvvetlerin eşitliği hukuki açıdan mevcutsa da siyasi ve pratik açılardan ise yürütmenin yasamadan üstün olduğu görülmektedir. Başkanlık sisteminin en önemli avantajı ise, yürütmeyi kuvvetlendirmesi ve istikrar sağlamasıdır. Kuşkusuz, bu rejimin başarılı sonuçlar verebilmesi için demokrasinin ve sosyal bilincin gelişmiş olması gereklidir. Çünkü bu rejimin yanlış uygulanması sonucunda şahsi yönetim ya da diktatörlüğe dönüşmesi ihtimali oldukça yüksektir. Bu bağlamda başkana yönelik en önemli denetim fonksiyonu, başkanı göreve getiren halka düşmektedir.

Devamlılık ve süreklilik açısından olumlu sonuçlar sunan başka bir rejim ise, parlamenteer rejim ile başkanlık rejiminin ortasında bir yerde bulunan, bazı açılardan başkanlık rejimini bazı açılardan ise parlamenteer rejimi andıran yarı başkanlık rejimidir.

Yarı başkanlık rejimleri, devlet başkanının yetkilerinin geniş olması ve halkoyu ile göreve gelmesi bakımından başkanlık rejimine, meclisin güvenine dayanan bir başbakan ve kabine bulundurması bakımından ise parlamenteer rejime benzemektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere yarı başkanlık rejiminin zaruri unsurlarından biri de devlet başkanının halkoyu ile göre gelmesidir. Fakat buna ilaveten devlet başkanına bazı önemli anayasal yetkiler de tanınması gerekir.

Parlamenteer rejim, yasama ve yürütme organlarının dengeli ve yumuşak şekilde ayrıldığı bir rejimdir. Parlamenteer rejimin tanımı, yürütmenin halkın oyuyla göreve gelen milletvekillerinden oluşan meclisin arasından seçildiği ve bu doğrultuda meclise yani yasama organına karşı siyasi sorumluluğunun bulunduğu bir hükümet rejimi, şeklinededir.

Parlamenteer rejimin diğer rejimlerden en önemli farkı, yürütmenin yasama kaynaklı olması ve yasamanın güvenine dayanmasıdır. Parlamenteer rejim, yumuşak kuvvetler ayrılığı şeklinde de adlandırılmaktadır ve erkler arasında denge ve eşitlik

oluşturmayı hedefler. Parlamenter rejimlerde yürütme ve yasama erkleri arasında dengeli ve ılımlı bir işbirliği olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 1: KUVVETLER BİRLİĞİ AÇISINDAN HÜKÜMET SİSTEMLERİ

1.1. Yürütmede Birleşme: Monarşi ve Diktatörlük

Yönetimin iki erki olan yasama, yürütme güçlerinin tek bir merkezde konsantrasyonu şeklindeki monarşik devlet örgütlenmesi çeşitlerinden biri olan mutlak monarşilerde, bu iki erkin yanında yargı da yönetici-liderde toplanmış olup, ülkedeki yegâne ve en üst iktidar sahibi bu kişidir (Gözler, 2012: 85). Bu tarz örgütlenmelerde bütün yönetsel kuvvetler hükümdarın kişiliğine kenetlenmiştir. Başka bir deyişle; iktidara sahip olanın limitsiz kuvveti olan devlet idaresi düzenidir (Hekimoğlu, 2010: 54). Yönetici, istediği takdirde devlet bünyesinde daimi birimler kurabilir ve bunların görev ve sorumluluklarını belirlemede mutlak bir serbestiye sahiptir. Bu serbesti, hükümdarın kişisel kanaatlerine dayandığından verilen görev, sorumluluk ve hakları her an geri alabilmeyi de kapsamaktadır (Hazır, 1990: 147).

Diktatörlük ise hem devlet idaresinin düzeni, hem de liderlik kapsamında değerlendirilebilir. Yekten tüm yönetim bileşenlerinin (yasama, yürütme, yargı); bir zümrenin ya da kişinin hegemonyası altında olduğu diktatörlük rejiminde; olağanüstülük halinden bahsedebilmekteyiz.

Diktatörlük rejiminde, siyasi yetkiler yönetilenlere veya onların meşru vekillerine verilmez. Muhalefetin tamamının sindirildiği bu rejim kesinlikle demokrasinin çok uzağındadır. Aynı zamanda, bu tarz baskıcı dikta rejimlerinin demokratik teamüller veyahut bu kavramların içinin boşaltılmasıyla yerleştirildiğini görebiliriz. Nicel anlamda oyların önemli bir kısmını ele geçiren diktatörlerin kendilerini meşrulaştırmasının bu anlamda altı çizilmelidir, zira demokratik esasların yine demokrasi aracılığıyla kaldırılabilmesi demokrasinin tehdidi kendinden menkul handikaplarından biridir (Hekimoğlu, 2010: 78-79).

1.2. Yasamada Birleşme: Meclis Hükümeti Sistemi

1.2.1. Meclis Hükümeti Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi

Hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasında "Meclis Hükümeti Sistemi" erkler birliğini esas alan modellere örnek olarak gösterilmektedir. Kanun koyma ve kanunu işleme güçlerinin tek bir parlamentoda toplandığı yönetime "konvansiyonel rejim" veya halkça bilinen ismiyle "meclis hükümeti rejimi" denir. Meclis hükümeti rejiminin kapsamı, anayasayı temel alan demokratik hükümet sistemleri arasında daha dardır. B. Çağlar bu konuyu şöyle ifade eder: "Meclis hükümeti rejimi, rejimlerin en az bilineni ve Anayasa tarihinin "malaim"sidir" (Çağlar, 1989: 266). İlk olarak, anayasa uzmanlarının ve politologların çoğunun bu hükümet sistemine açıkçası pek kredi vermemesini sayabiliriz, zira pratiğe dökülmüş örnekleri çok azdır. Diğer bir sebebiyse bu sistemin geçmişinde saklıdır. (Turhan, 1989: 24). Çünkü güçler birliğini savunan bu sistem, Fransız ihtilali esnasında ortaya çıkan tepeden inme (jakoben) diktatörlüğün ve terörün nedenlerinden ve yükümlülüklerinden sayılmıştır.

Fransa'da 1792 yılından 1795'e kadar, yürürlükte olan "Ulusal Konvansiyon Meclisi" bu sistemi uygulamıştır. Ulusal Konvansiyon Meclisi'nin hazırladığı 1793 tarihli anayasada da aynı sistemin devamı tasarlanmış fakat uygulamaya dökülmemiştir. Hala geçerli olan 1874 İsviçre Konfederasyonu Anayasası da bir anlamda bu sistemi öngörmüştür. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bütün Alman eyaletleri (Lander) ve Baltık devletleri (Estonya, Letonya ve Litvanya) ve Avusturya (1920-1929 arası) meclis hükümeti sistemiyle örgütlenmiştir. Aynı şekilde 1921 Anayasası ile Türkiye de bu sistemin uygulandığı ülkelerden biri olmuştur (Erdoğan, 2001: 185).

1.2.2. Meclis Hükümeti Sisteminin Özellikleri

Bu sistemin düşünsel çıkış noktası, Fransız filozof Jean Jacques Rousseau'nun milli irade ve egemenliğin bölünmezliği prensibine dayanmaktadır. Ulusal egemenlik teorisi, sınırlı bir zamanda sınırlı bir yerdeki insanların kendi iradelerinden haricen soyut bir konsept olan ulusun egemenliğini; yegâne temeli ve maliki olduğunu ifade

eder. Soyut yapısı itibariyle kendine has bir istenci mevcuttur ve işte bu istenç; yasa koyma anlamında egemendir.

Yürütme ise iktidarın bir enstrümanı olup, bağımsız değildir (Turhan, 1989: 24). Rousseau; halkın doğrudan değil de seçtiği vekilleri aracılığıyla egemenlik hakkını kullanmasını reddediyordu. Yani egemenlik hakkının birilerine devredilmesine ve temsilen idaresine karşıydı. Ona göre, egemenlik hakkı genel bir istençtir ve istencin temsil edilebilmesi mümkün değildir. Rousseau'nun fikirleri günümüzün temsili demokrasisine uyarlandığında, milli irade ve ulusal egemenliğin tek mesnedinin ve ifade edildiği düzlemin meclis olduğu düşünülmüştür. Fakat, parlamentoda bulunan halkın temsilciliği unvanını taşıyanlar, milletin temsilciliğini yapamazlar; ancak ve ancak milletin, bazı işlerinin yapılması için yetki ve sorumluluk verdiği kimselerdir (Göze, 2013: 199). Yani hukuken yasama ve yürütmenin mecliste birleşmesi, yürütme erkinin yasamanın elindeki bir enstrüman olması, parlamento namı hesabına; onun buyruk ve talimatlarıyla hareket etme mecburiyeti Meclis Hükümeti Sisteminin en büyük özelliğini teşkil etmiştir (Kubalı, 1971: 367).

Meclis hükümetinde, bir yandan yürütme erkinin parlamentoda olması gerekliliği ifade edilirken, öbür yandan bu hükümet sisteminin çıkış noktasının millet olduğu ve milli iradenin tam anlamıyla tecelli etmesinin zarurieti iddia edilmektedir. Dolayısıyla, meclis hükümetinde senato tarzı ikinci bir meclis milli iradeyi etkileyebileceğinden, parlamento tek meclisten ibaret olmalıdır (Turhan, 1989: 27).

Meclisin kendi kendini çağırabilme ve kendini feshetme hakları da meclis hükümetinin mühim bir özelliğidir. Zira yönetimle alakalı bütün gücün meclise verildiği bir ortamda bunun kadar tabii bir vaka olamaz. Diğer bir özellik ise; yürütmenin verdiği kararları iptal ve değiştirme yetkisinin yine meclisin elinde olmasıdır.

Bu sistemde; parlamento, yürütme tarafından feshedilemez (Teziç, 1998: 398). Yürütme bir enstrüman niteliği taşıdığı için; bağımsız olmayıp, yasamaya bağlı olarak işleyen, yasama tarafından atanan kolejyal özellikte bir komite olduğundan (Onar, 2000: 363) bakanlar meclise karşı sadece kendi işlerinden ötürü sorumluluk sahibidirler; bu sistemde kolektif bir mesuliyet mevzubahis değildir (Gözübüyük, 1991: 37).

"Meclisin istimrarı" şeklinde adlandırabileceğimiz; parlamentonun, devamlı olarak bakanları kontrol edebilme ve emir verebilme yetisinin istikrarı adına, her zaman toplantı içinde bulunması gerekliliğinden söz edebiliriz (Turhan, 1989: 27).

Bu sistemin enteresan bir noktası da, teoride yürütmenin meclise bağılılığı ilkesi bulunurken, pratikte neredeyse her zaman bunun tersinin deneyimlenmesidir. Modern devletlerarasında meclis hükümeti sistemini uygulayan tek ülke olduğu savunulan (Teziç, 1998: 397) İsviçre'de dahi bu düzen yozlaşarak Birleşik Devletler'deki başkanlık sistemine benzemeye başlamıştır (Lijphart, 1997: 27). Zira Teziç'in de öne attığı "...yürütme organı üyelerinin, gerektiğinde meclis tarafından görevlerinden uzaklaştırılabilmeleri..." koşulu yerine gelmiştir. İsviçre sisteminde, Federal Meclis (yasama) ve Federal Konsey (yürütme) güvenoyu talebi, siyasal sorumluluk ve gensoru tarzı yürütmenin düşürülmesini sağlayacak mefhumlar mevcut değildir (Teziç, 1998: 398). Bu nedenle, başkanlık sisteminde görülen "yürütme erkinin görevi süresince yasamanın güvenoyuna tabi olmaması" hali İsviçre'de görülmektedir. Komünizm teorisinde de güçler ayrılığının, burjuva sınıfının devleti ele geçirmesine zemin hazırladığı savunulmaktadır. Ve meclis hükümeti sistemi öncelikli tercihtir. Marksizm, güçler birliğini ve meclis hükümeti sistemini savunmaktadır (Turhan, 1989: 29).

Bu sistemin ya da konvansiyon teorisinin asıl önemi, pratiğe dökülmesinden ziyade en başta meclisin üstünlüğü prensibi olmak üzere öteki hükümet şekillerine olan etkisidir. Parlamenter sistem ya da başkanlıkla yönetilen ülkelerde sistem fark etmeksizin; yarı doğrudan hükümet sistemi araçlarından yararlandığında da konvansiyon teorisinin etkisi altında kaldıklarını belirtebiliriz. Semi-direkt sistemde halkın oyuyla iş başına gelen meclisin yanında; milli egemenliğin tecelli etmesini sağlayan aygıtlar halkın kanun teklifi, referandum ve halkın vetosudur. Bu tarz aygıtların yerinde ve usulüne uygun olarak kullanıldığı tek devlet olan İsviçre'nin bu konuda ihtisaslaştığı ve rahat rahat başka devletlerce taklit edilemeyeceği ortadadır. Bu aygıtlar aktüel olarak parlamenter sistemlerde ve başkanlığın yürürlükte olduğu devletlerde başarıyla uygulanmaktadır (Turhan, 1989: 30).

BÖLÜM 2: KUVVETLER AYRILIĞI AÇISINDAN HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Siyasal rejimlerin tanımında, genellikle yasama ile yürütme güçlerinin arasındaki ilişki temel alınmaktadır. Demokratik rejimlerde yargı bütün güçlerden bağımsız olduğu için, hükümet sistemlerinin tarifinde yargının dışındaki güçlerin arasındaki ilişki belirleyicidir (Çelik, 2015: 5).

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin arasındaki ilişkiye bakıldığında, üç farklı hükümet sistemi görülmektedir. Kuvvetler ayrılığını esas alan sistemlerde, yasama ve yürütme kuvvetlerinin arasındaki ilişkinin yoğunluğuna göre; eğer güçler birbirinden net bir şekilde ayrılmış ise başkanlık sistemi; daha yumuşak bir şekilde ayrılmış ise parlamenter sistem görülmektedir. Kuvvetlerin birbirinden yumuşak ayrıldığı parlamenter sistemde hem başkanlık hem parlamenter sistemin özelliklerini barındıran sistemler ise yarı başkanlık sistemi olarak kabul edilmektedir (Kurban, 2014: 10).

Hükümet sistemleri tanımlanırken; başkanlık sisteminin örneği ABD, parlamenter sistemin örneği İngiltere, yarı başkanlık sisteminin örneği ise Fransa olarak verilmektedir. Birbirinden farklı siyasi rejimlere sahip olan bu ülkelerin ortak noktası, liderlerin seçimle göreve gelmesidir. Yürütmenin merkezindeki lider ABD’de başkan, İngiltere’de başbakan, Fransa’da ise cumhurbaşkanıdır (Yavuz B., 2007: 6).

2.1. Sert Kuvvetler Ayrılığı: Başkanlık Sistemi

2.1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Gelişimi

Modern demokrasilerin ortak noktası olan kuvvetler ayrılığı ilkesi, siyasi iktidarın Avrupa’da bireyselleşmesi ile teori haline dönüşmüştür. Ortaçağ’da 15. Yüzyıldan sonra değişen siyasi yapı ve gücün kraliyet ailelere geçmesinden sonra, dönemin düşünürleri iktidarın gücünün kısıtlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Düşünürler, devletin işlevlerinden olan yasama, yürütme ve yargı gücünün farklı organlar tarafından kullanılmasıyla mevcut diktatörlüklerin sona ereceğini, temel hak ve özgürlüklerin korunacağını ve adaletli bir devlet yapısının ortaya çıkacağını savunmuşlardır (Bal B., 2001: 31).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, gücün suiistimal edilmesini önlemek için devletin üç temel işlevi olan yasama, yürütme ve yargı güçlerinin, devlerin farklı organlarına atanması anlamına gelmektedir. Bu güçlerin birbirinden bağımsız olması ve aralarında denge ilişkisi bulunan organlar tarafından kullanılması önemlidir. Diğer bir ifadeyle kuvvetler ayrılığı teorisi, demokrasinin varlığını güvence altına alacak üç temel gücü birbirinden ayırarak iktidarın güçlerini sınırlandırarak, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini koruma altına alan bir kavramdır (Doğru, 2011: 9).

Kuvvetler ayrılığı teorisinin temelindeki düşünce, siyasi istikrarın sağlanması ve kişilerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasıdır. Devletin iktidar gücünü ifade eden yasama, yürütme ve yargı güçlerinin bir elde toplanması, o devletteki siyasal özgürlükleri ve istikrarları tehlikeye sokar. Çünkü bu üç güce sahip olan organ, kendi çıkarlarına göre yasa yapıp bunları uygulamaya koyabileceğinden, özgürlükler tehdit altında olacaktır. Fakat siyasi sistemde birbirine müdahale edemeyen ve karşılıklı olarak birbirlerini teftiş edebilen organların varlığı, devlet güçlerinin yetkilerini suiistimal etmesini engelleyecektir (Çelik, 2015: 5).

Kuvvetler ayrılığı ilk defa Aristoteles tarafından açıklanmıştır. Aristoteles, en iyi siyasal sistemin her gücün birbirinden ayrı olması ve farklı organlar tarafından yönetilmesi olduğunu savunmuştur. Kuvvetler ayrılığı teorisinin oluşması ise 18. Yüzyılda Montesquieu tarafından yapılan sınıflandırma ile ortaya çıkmıştır. Özet olarak, kuvvetler ayrılığı teorisi temelde politik düşünürler tarafından, iktidarın yönetilenler üzerindeki baskısını ortadan kaldırmak amacıyla üretilen bir çözüm yoludur (Kurban, 2014: 8).

Liberal anayasalcılığın kurucularından olan John Locke, kuvvetler ayrılığı teorisinin özgürlüğü koruma altına alacağını dile getiren ilk düşünürdür. Locke, Uygar Yönetim Üzerine İkinci Deneme isimli eserinde, iktidar yönetimindeki güçleri yasama, yürütme ve federatif olarak üçe ayırmıştır. Yasama, kanunları oluşturan güçtür. Yürütme organı, yaptığı kanunları uygulama gücüne sahipken, uluslararası alandaki faaliyetler ise federatif gücün yetkisindedir (Doğru, 2011: 12).

Locke'a göre, bütün gücün tek bir elde toplanmasını engellemenin yolu yasama ve yürütmeyi birbirinden ayırmaktır. Aksi takdirde, yasa koyucular, kendilerini yasaların üzerinde görmeye başlayarak kendilerini kanunların dışında tutma hatasına düşebilirler. Bu sebepler, yasama organının oluşturduğu kanunları sürekli bir şekilde uygulamak için farklı bir organa ihtiyaç vardır. Locke'a göre yasama gücü, devlet yönetiminin en sütündedir. Mutlak egemenlik düşüncesini kabul etmeyen Locke, bunun yerine isteğe dayalı ve yasamanın bütün güçlerin üzerinde olduğu bir yönetim anlayışının gerektiğini savunmuştur. Bütün güçlerin temel kaynağı yasadır ve yürütme gücüne sahip olanlar yasamaya karşı sorumludurlar. Yasama, gerektiği zaman yürütmeye verdiği yetkileri geri alabilir ve bu yetkilerin suiistimal edilmesi halinde yürütme organını cezalandırabilir (Bal B., 2001: 13).

Locke'un savunduğu siyasal sistemde, yasama ve yürütmenin yanında bir de federatif güçler bulunmaktadır. Locke, ulusal konularda yasama ve yürütmenin, uluslararası konularda ise federatif güçlerin yetkili olduğunu savunmakta, bu güçlerin devletlerarası çatışmaları çözerek dış politikayı düzenleyecek yetkide olacağını belirtmektedir (Avcı, 2014: 4).

Kuvvetler ayrılığı teorisinin kurucusu olarak kabul edilen Charles de Montesquieu, bu teoriyi bilimsel ve sistematik bir düzlemde incelemiş ve insanın doğasında beslenme, cinsini sürdürme, bilgi edinme ve barış gibi dürtülerin olduğu yasaların bulunduğunu belirtmiştir. Bu yasaların toplumların coğrafi, sosyal ve fiziksel şartlarına göre değiştiğini savunan Montesquieu, toplum için yapılan yasaların da bu farklılıkların göze alınarak yapılması gerektiğini belirtmiş ve bu duruma yasaların ruhu adını vermiştir (Bal B., 2001: 15).

Yasaların Ruhu isimli eserinde Montesquieu, devletin yasama, yürütme ve yargıdan oluşan üç temel yetkisinin olduğunu belirtmiş ve kuvvetler ayrılığından bahsetmiştir. Ona göre yasama yetkisi, mevcut şartlara göre kanun yapma veya önceden yapılan kanunları değiştirme ya da kaldırma yetkisidir. Montesquieu'ya göre yasama yetkisi birden fazla kişi tarafından kullanılırsa daha etkili olacaktır ancak yetki bir kurula ait olmalıdır.

Montesquieu'ya göre bu kurul asiller ve halkın temsilcilerinden olmak üzere iki ayrı bölümden oluşmalıdır. Yürütme yetkisi, ülkede barışı ve güvenliği sağlayan, diğer ülkelere elçi gönderen veya onların elçilerini kabul eden bir iktidarın elinde olmalıdır. Üçüncü yetki ise, bireyler arasındaki çatışmaları çözen ve onları cezalandıran yargılama yetkisidir. Yargı yetkisi mahkemelerin elinde olmalıdır (Avcı, 2014: 5).

Montesquieu, siyasi düzendeki kuvvetleri birbirinden ayırmanın yanında, onlara tam bağımsız vermeyerek birbirlerini denetleyecek bir yapıda olmaları gerektiğini savunmuştur. Kuvvetler arasında dengenin olması, iktidar güçlerinin suiistimal edilmesini engellemek için, iktidarı durduracak kişinin yine iktidar olacağı düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Bu sistem sayesinde yasama kuvveti her istediği yasayı çıkaramayacak, yürütme kuvveti de mevcut yasaların dışına çıkamayarak denge sağlanmış olacaktır (Bal B. , 2001: 16).

Montesquieu'ya göre, kendi yaptığı yasaları uygulama gücü olmayan yasama kuvveti sınırlıdır. Bunun yanında sadece yasamanın koyduğu kuralları uygulayan yürütme ve yargıların kanunu yorumlama veya değiştirme hakkı olmadan karar vermek zorunda olduğu yargı da sınırlı güçlerdir. Montesquieu tarafından ayrılan bu güçler, kendi alanlarının dışına çıktıklarında, özgürlükler tehlikeye girmiş olur. Çünkü Montesquieu, bu güçlerin ayrı olmasını özgürlüklerin teminatı olarak kabul etmektedir. Ona göre devletin üç ana görevini üç farklı kuruma vermek, demokratik bir iktidarın temelidir. Bir yönetimde demokrasiden söz edebilmek için kişisel hak ve özgürlüklerin güvende olması ve gücün farklı organlar arasında dağıtılmış olması gerekmektedir (Doğru, 2011: 11-12).

2.1.2. Başkanlık Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi

Başkanlık sistemi, Jean Jacques Rousseau'nun temelden karşı çıkacağı üzere temsiliyet üzerine kurulmuş ve sert erkler ayrılığı kuramına dayanır. Bu sistemin en optimum örneği ise Birleşik Devletler 'de gözlemlenmektedir. Meclis sistemi tarih akışında başkalaşım değiştiği bir sistem iken, başkanlık Birleşik Devletler kurucularının yarattığı, safi ustan meydana gelen bir düzendir.

Bu sistemde, sert bir şekilde ayrılmış olan güçlerin; aynı zamanda birbirine eşdeğer olması belirtilmiştir. Diğer taraftan hukuki anlamda eşit yetkiye sahip olan güçlerden yürütme, pratikte yasamadan daha baskın olduğundan bu sisteme başkanlık denmiştir. Başkanlıkta güçleri formüle eden bileşenler bağımsızdır; bu bileşenlerin tamamı ayrı ayrı seçilir. Üstelik bu sistemde her erkin fonksiyonu kendi işiyle kısıtlanmıştır; yasama yasa hazırlar, yürütme yasaları tatbik eder, yargı faaliyetlerin yasalara uygunluğunu denetler. Bu üç kuvvetten herhangi biri, ötekini işleyişine karışmaz. Diğer taraftan, bu üç erke form kazandıran organlar da birbirinden bağımsızdır, yasama yürütmenin, yürütme de yasamanın faaliyetlerine ket vuramaz (Gözler, 2012: 106).

Birleşik Devletler anayasası 1787'de kurucu babalarca yazılmış olup; amaç erkler dengesini tesis etmektir. 1787 Anayasası yazılırken, Birleşik Krallık Parlamenter Sistemi örnek alınmıştır: Avamlar ve Lordlar tarafından temsil edilen yasama erkiyle monarkın temsil ettiği yürütme erkinin içkin olduğu meşrutiyeti göz önünde bulundurarak bu esaslara binaen bir cumhuriyet yarattılar. Bu anayasayı formüle eden Birleşik Devletler kurucuları, yasama ve yürütmenin hüküm verme kabiliyetini limitleme amacıyla hareket ettiler zira yasama ve yürütmeye konsept olarak güvenmiyorlardı. Britanyalıları karşı sürdürdükleri istiklal savaşı esnasında Birleşik Krallık meclisinin ve kralının zalim ve katı tutumu, Birleşik Devletler'in kurucularına, bu iki gücün yetkinliğinin kısıtlanmasının gerekli olduğunu göstermişti. Meşhur denge ve kontrol sistemi bu sebeplerden ötürü güçler dengesini temin edebilmek için öngörülmüştür (Gözler, 2012: 104-105).

Birleşik Devletler tipi başkanlığın en mühim niteliklerinden birisi ise eyalet devletler ve federal devlet arasındaki güçler ayrılığının da sağlanmış olmasıdır. Birleşik Devletler dediğimiz oluşum birleşip bir araya gelen devletlerden meydana geldiğinden, sadece federal devletteki güçlerin ayrılığı değil, eyalet devletleriyle federal devlet arasında bir denge düzeni kurulması da yapısal olarak sağlanmıştır. Bu durum Montesquieu'nün önerdiği kuvvetler ayrılığı sisteminin bir sonraki safhasıdır (Verney, 1959: 99-100).

ABD'de, eyalet devletlerinin işlevleri kuvvetli olduğu kadar, yargı erkinin de sistemde ciddi bir belirleyiciliği bulunmaktadır. Yargı; elinde bulundurduğu kuvvet,

tesir ve serbesti kapsamıyla Amerikan düzeninin tipik noktalarını işaret eden bir detaydır. Diğer taraftan, ABD'deki partilerin gevşek yapılanması sebebiyle; aslında katı bir zemine oturan sert güçler ayrılığı, pratikte kolektif çalışmayı ve anlaşmayı getirmektedir (Yıldız, 2012: 22).

Modern Dünya'da başkanlık farklı biçimlere bürünmüş haliyle farklı farklı ülkelerde yürürlükte. BM üyeleri dâhilinde yürütülen bir çalışma; (Eroğul, 2012: 114-115) BM üyesinin başkanlık sistemiyle yönetildiğini saptamıştır. ABD'den haricen Filipinler, Kolombiya, Kosta Rika, Peru ve Venezuela vb. devletlerde başkanlıktan söz edilebilir. Fakat AB üyesi devletlerin arasında Kıbrıs Cumhuriyeti hariç olmak üzere; başkanlık sistemini uygulayan yoktur (Verney, 1959: 104).

2.1.3. Başkanlık Sisteminin Genel Özellikleri

Daha önce de bahsedildiği üzere, başkanlık sisteminin temel ilkesi yasama, yürütme ve yargı erklerinin sert bir biçimde ayrılığını temel almaktadır. Parlamenterizmde yürütme organı, yasamanın içinden çıkarken, başkanlık modelinde mutlak bir güçler ayrılığı mevcuttur. Yeni Dünya düzeninin en değerli konusu yani hürriyetin sağlanmasında en efektif yöntem; -Montesquieu'nün de ifade ettiği üzere- yönetsel güçlerin mutlak suretle birbirinden ayrı tutulmasıdır. Bundan ötürü 1787'de kabul edilen Birleşik Devletler anayasasının birinci maddesinde de güçler ayrılığı işlenmektedir (Bezci, 2005: 83).

Parlamenter sistemin aksine, başkanlıkta yasama ve yürütme işlerini görececek organlar bir diğerine bağımlı olmadan, bir başlarına şekillenmektedir. Bu sistemde yasama erki Kongre'ye (Britanya sistemindeki Avamlar ve Lordlar şeklinde iki farklı meclis, Birleşik Devletler 'de de vardır: Temsilciler Meclisi ve Senato); yürütme erki Başkan'a, yargı erki ise Yüksek Mahkeme'ye atanmıştır. Hukuki ve fiili olarak, birbirlerine bağımlı olmayan bu organlar, kaynağını diğerinin içinden almadığı gibi; ayrı ayrı seçilmektedirler. Başkanlık sistemini kullanan devletlerde, yasama işini görececek meclis de genel halk oylamasıyla seçilir; yürütme işini görececek başkan da genel halk oylamasıyla seçilir (Bal, 2001: 31).

Başkanlıkta, birtakım güçlere sahip olan bu organların yozlaşmaması ve birinin diğerini negatif etki etmemesi adına bazı denge ve kontrol mekanizmaları da bulunur. Denge ve kontrol mekanizmasında; farklı organların birbirlerinin faaliyetlerine kısmen de olsa müdahil olma veya birbirlerini belli bir derecede duraklatma şansı vardır. Başkanlık hükümetinde yürütme organının en üst düzey yetkilisi olan başkan, veto hakkıyla meclisin yasa çıkartma çalışmalarını engelleyebildiği gibi kongre de, başkanın yaptığı atamalara onay vererek veya vermeyerek yürütmenin alanına giren konulara müdahale edebilmektedir (Bal, 2001: 31). Bu müdahaleler sanılanın aksine, kuvvetler ayrılığıyla zıt düşmez; denge ve kontrol mekanizmasının temelini oluşturur.

Başkanlık hükümeti sisteminde, iktidar organlarının birbirlerine karışmaması ve erkler ayrılığının daha kat'î ve sert olması, başkanlığı diğer hükümet sistemleri arasında farklı kılar. Denge ve kontrol sistemi aracılığıyla farklı organların, diğerinin mevcudiyetini sonlandırma olasılığının da önüne geçilmiştir (Ergil, 2013: 186).

Bu sistemde yürütmenin lideri olan başkan, yürütme organının tamamını temsil etmektedir. Başkan alelade bir siyasetçi değildir, önemli bir partinin fikir ve kanaat önderi ve milletin güvendiği karizmatik bir kişidir ve yürütme organının tek yetkilisidir (Kuzu, 2011: 21).

Başkanlık hükümetinde, yürütme yasamanın içinden doğmadığından, yasama erki olan meclisin, yürütme erki olan hükümeti düşürmesi de söz konusu değildir. Devlet başkanının elindeki iktidarın en büyük referansı millet tarafından direkt seçimle iş başına gelmesi olduğu gibi; aynı zamanda başkanın yetki ve otoritesini de abartmamak gerekir. Birleşik Devletler Anayasası'nda, başkanın ödev ve sorumluluklarını tamamlaması, gücüyle doğru orantılı olarak değişmektedir. Hatta sistemde bütün unsurlar hukuken dengeye oturtulsa da, bazen başkan meclisten daha kuvvetli olabilmektedir (Bezci, 2005: 85).

Başkanın görevde olduğu sürenin sınırlanması, yine onun sahip olduğu gücü de kısıtlayan bir faktördür. Dört yıllık görev süresi için art arda, en fazla iki kere seçilebilen başkan; ilk defa seçildikten sonraki süreçte yeniden seçilebilme endişesi duyarken, ikinci defa seçilmesiyle rehavete kapılabilmektedir. Siyasal sistem de,

başkanın gücüne sınır getirebilen bir faktör teşkil edebilmektedir. "Baskı ve çıkar grupları vasıtasıyla kamuoyunda gerçekleştirilen lobicilik Amerika siyasetinin en orijinal noktalarından biridir. Bu tarz lobicilik faaliyeti yürüten gruplar, siyasi iktidarın kendisine talip olmayıp, çalışmalarını muktedirlerin (siyasi iktidar sahipleri) fikirlerinin yönlendirilmesi üzerine gerçekleştirmektedirler. Yüksek Mahkeme ve Kongre gibi diğer karar alma mekanizmalarını ve dahi devlet başkanının kararlarını etkilemeye çalışmaktadırlar. Yeniden seçilebilmek adına farklı kesimlerin farklı ihtiyaçlarını gidermekle yükümlü olan başkan, lobilerin karşısında boyun eğerken bir beis görmemektedir." (Bezci, 2005: 85).

Başkanlık hükümetinde, yasamanın yürütmeyi; yürütmenin de yasamayı denetlemesi bu sistemin başka bir önemli noktasıdır. İki organ da kaynağını halkın içinden almaktadır ve seçilerek göreve gelir. Meşruiyeti halka dayanan parlamento, hükümeti düşürmeye kabil olamadığı gibi hükümetin de parlamentoyu feshetme şansı yoktur. Bu organlar dengeye oturtulduklarından, birinin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir. Bu dengede iki organ da imkânları el verdiğince işbirliği içinde çalışmaktadır (Kuzu, 2011: 26).

2.1.4. Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

Başkanlık hükümeti sisteminin avantajlarını sayacak olursak;

İdarenin istikrarı: Başkanlık sisteminin taraftarları; başkanın kısıtlı bir zaman diliminde görevde olması ve bu zaman diliminde güvenoyu alamamaktan dolayı görevi bıraktıramadığından, hükümet içinde kriz çıkmasının olası olmadığını ve dolayısıyla başkanlık sisteminin istikrarlı bir idareyi getirdiğini savunmaktadır. Bununla beraber, yürütmeye ikilik oluşturabilecek bir ikinci mecraya da koalisyon gibi bir ihtimal de yoktur. Kısıtlı bir zaman dilimi için, milli irade tarafından seçilen ve bu zaman zarfında istifa ya da tıbbi nedenler haricen, bilhassa yasama tarafından düşürülemez, istikrarı sağlamlaştırmaktadır.

Kuvvetli idare: Bu sistemin taraftarları, devletin idaresinin kuvvetlenmesinin başkanlık sistemi sayesinde olacağını iddia ederler ve aşağıdaki üç tezle bu iddiayı savunurlar:

- Devletin yönetiminde ikiliğin olmamasının ve tek bir merkezden yönetilmesinin genel olarak daha kuvvetli bir idareyi ortaya koyacağı savunulur. Hamilton, iyi bir hükümetin en önemli niteliğinin yürütmenin enerjisi olduğunu ve bunun da sadece bir kişinin girişimleriyle gerçekleşeceğini ifade eder. Ona göre, birden fazla kişinin müşterek bir gaileye girişmeleri durumunda her zaman ihtilafa düşme riski bulunmaktadır.

- Kuvvetli bir idare tezinin ikinci olarak değineceği nokta ise: devlet başkanını direkt olarak halkın seçmesidir. Milli iradenin tam tecellisi noktasında dolaysız, aracısız, vasıtasız olarak halk tarafından seçilmek; devlet başkanına saygınlık, itibar ve meşruiyet getirdiği gibi başkanın da ruhsal anlamda kendisini daha kuvvetli bir pozisyonda hissetmesini sağlar.

- Diğer bir sav ise; devlet başkanının faaliyette bulunduğu zaman zarfında diğer bir iktidar organınca görevden alınamamasının, başkana sigorta vererek onu güçlendirmesidir. Her ne şartla olursa olsun, seçildiği kısıtlı süre içinde görevinin başında olacağını bilen başkan, kısa vadede tepkilere neden olabilecek fakat uzun vadede olumlu sonuçlarının meyvesini yiyebileceği politikalarını hayata geçirebilir.

Demokratik idare: Başkanlığı savunanlara göre; başkanlık, parlamentarizmden daha çok demokratik değerlere uygun bir düzen getirmektedir. Demokratiklik iddiası, aşağıdaki üç çıkarıma dayanır:

- Başkanın direkt olarak halkın seçimiyle iş başına gelmesi, başkana ve bu tarz hükümet sistemine su götürmez bir demokratiklik kazandırmaktadır. Başka bir deyişle, yürütme erkinin direkt olarak halkın belirlediği birine verilmesi, yürütmenin halkın seçtikleri tarafından seçilmesine nispeten daha demokratik bir nitelik taşımaktadır.

- Bir diğer nokta, "hesap verebilirlik (accountability)" açısından başkanlık hükümeti sistemi, parlamentarizme nispetle daha demokratiktir. Çünkü başkanlıkta kimin sorumlu olduğu gün gibi açıktır. Başkanlık sisteminin varlığı; devlet idaresindeki aksaklıklardan dolayı, halkın kimi sorumlu tutacağını ve kime hesap soracağını bilmesi kolaylığını getirmektedir. Meclis sisteminde olduğu gibi, suçu başkalarının üzerine atmak, kaytarmak, sorumluluktan kaçmak gibi seçenekler başkanlıkta yoktur. Hükümetler sadece seçimden seçime değiştiği için, bu sistemde sorumluluğun tespit edilmesi basittir; belli bir zaman zarfındaki mesuliyet kolayca bilinebilecek bir sorumlunun omuzlarında olduğundan, halk gereken dersi sandık başında bir dahaki seçimde verebilecektir. Başkanlık sisteminin, hesap verilebilirliği yüksektir.

- "nceden bilinebilirlik (identifiability)" boyutundan da başkanlık daha demokratik bir sistemdir. Bu kavram, oy vermekle yükümlü her vatandaşın, pusulayı sandığa atarken verdiği oyun sahibinin kazanması durumunda kimlerin hükümette yer alacağını bileceğini öngörür. Böylece vatandaşlar, geleceğe dönük bir seçim yapma şansı elde ederler. Başkanlık hükümetinde, parlamentarizme göre, önceden bilinebilirlik daha yüksektir. Bununla beraber, parlamentarizmde herhangi bir partiye oy atan vatandaş, o partinin hükümetin başına kimi koyacağını bilemez. Çoğu çok partili parlamenter rejimde olduğu gibi; tek bir parti çoğu zaman salt çoğunluğa sahip olamadığından, koalisyon kurmak zorunda kalır. Vatandaş ise tercih ettiği partinin hangi partiyle hükümeti oluşturacağını tahmin edemez. Fakat devlet başkanını seçen vatandaş; desteklediği adayın başarısı durumunda, hükümette kimlerin yer alacağını bilebilir.

Politik Yarışın Dış Katılıma Açıklığı: Başkanlık hükümeti sisteminin eleştirilmesinde parmak basılan konulardan biri de olan, sistemin zafiyeti olarak kabul edilen bu özellik aynı zamanda sistemin güçlü bir yanıdır da. Zira partiler ve politika daima mkemmел bir yönetici-lider ıkartamayabilir. Parti merkezli devletlerdeki parti içinden aday olma şartı, partinin kendisinin seçtiği -ve çoğunlukla vatandaşın arzusu yönünde olmayan- adayları tespiti gibi durumlar yüzünden politik dairenin dışındaki birinin adaylığını koymasına engel olur. Başkanlıkla yönetilen devletlerde ise, daha önce hiçbir siyasi partiye ye olmamış ve politika yapmamış kişilerin dahi başkanlığa

aday olabilmemesinin ve seçilebilmesinin önü açıktır. Başkanlığın yapısal anlamda getirdiği bu özellik halkçılık ilkesiyle de örtüşmektedir.

Birleşik Devletler'in eski başkan yardımcılarında W. Mondale bunu şöyle açıklamıştır: "Önderleri seçkinlerce belirlenen meclis sistemlerinden farklı olarak devlet başkanlığı koltuğu için rekabet etmek isteyen her vatandaşın adaylığını koyabileceği bir düzen getirdik." Adayların, adaylıklarını açıklamadan önce idarede ya da siyasette görev alıp almaması önemli değildir; organizasyonel bir yardıma da gereksinim duymamaktadır (Yazıcı, 2011: 75).

Dezavantajlarıysa aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Katılık Problemi: Bu hükümet sisteminde meclis ve başkan sınırlı bir görev süresi için seçimle iş başına gelir. İkisi de birbirlerinin görevini sonlandıramaz. Başkan bir kere seçilince, seçmenlerinin gözünde değerini kaybetse bile görevinde kalmaya devam eder. Uyum yanlısı olmayan bir meclise karşılıysa başkanın eli kolu bağlıdır. Ölüm, istifa ya da çeşitli sağlık sebepleri dışında erken seçim gibi bir ihtimal söz konusu değildir, sistem gayet katıdır. Politik sistemin bu denli katı olması; yeni değişimlere adaptasyonu güçleştirir. Başkan eğer partisiyle zıt düşse bile, onun yerine başka birinin başkan olarak tayin edilmesi imkânsızdır. Kamuoyundan gelen talepler neticesinde başkanın istifasını vermesinin bu sistemin katılığını yumuşatabileceği savunulursa da, gerek politikacıların tavırları, gerekse geçmiş örnekler incelendiğinde bunun pek da sık rastlanan bir vaka olmadığı ortadadır (Turhan, 2012: 180).

Çift Meşruluk Sorunu: Başkanlık hükümeti, yasama ve yürütme kuvvetinin ikisinin de seçimle iş başına gelmesini sağlar (Yazıcı, 2011: 53). Başkanın endirekt yollarla değil de doğrudan seçimle makamına gelmesi, ona doğrudan bir meşruiyet bahşetmesi boyutundan faydalı denilebilirse de; yasama organının da halk tarafından seçilmesi politik arenada biri başkan, biri meclis olmak üzere halk nazarında meşru kabul edilen iki farklı güç yaratması açısından mahzurludur. İkisinin de aynı ölçüde meşruiyet sahibi olarak ihtilafa düşmesi, fikir ayrılıklarının görülmesi, yani ülkenin idaresinde tıkanmalar olması durumunda, tıkalı damarı açabilmek için bir by-pass yöntemi (güvensizlik oyu veya parlamentonun feshi vb.) yoktur. Bununla beraber,

devlet başkanının ve parlamenterlerin farklı seçmen kitleleri tarafından, çoğunlukla da farklı seçilme sistemleriyle iş başına gelmeleri; başkanlık makamı ve parlamentonun farklı politik aktörlerin elinde olmasının ihtimalini artırmaktadır (Özbudun, 1993: 140-141).

Çoğunlukçu Demokrasi ve Kazanan Her Şeyi Alır Problemi: Başkanlık hükümeti sisteminin yapısal niteliklerinin bir çıktısı da; "kazanan her şeyi alır" prensibine çanak tutması ve rekabetçi, kuvvetli bir STK örgütlenmesini arkasına alamadığında çoğunluğu esas alan bir demokrasi yaklaşımı getirmesidir (Alkan, 2013: 43-44).

Başkanlık hükümetlerinde, devlet başkanının yürütme erkinin en üstündeki pozisyonda olmasının bazı olumlu getirilerinden bahsedilmiştir. Fakat tek adamcı yönetimin getirileri bazen negatif de olabilmektedir. Bu anlamda bahsedilmesi zaruri olan en aşikâr dezavantaj; başkanlıkta iktidar gücünün pay edilememesi ve başkanın dışlayıcı bir şekilde yürütme kuvvetini kontrol etmesidir. Koalisyon oluşturmak başkanlıkta imkânsızdır ve bir başkanlık seçiminin galibi tek bir kişidir. Başka bir ifadeyle başkanlıkta "kazanan her şeyi alır". Başkanlık yarışında en çok oyu alan ikinci partinin oy oranı başkanın partisiyle çok yakın dahi olsa; ikinci kalan parti yürütme erki pastasından tek lokma dahi alamaz. Sınırlı vazife süreleri de göz önünde bulundurulduğunda; tüm bunlar başkanlığın son derece sert bir biçim almasına neden olur. Politik iş birliği olasılığının olmadığı bu sistemde; kazananlar (başkan ve partisi) ve kaybedenler (geriye kalan bütün başkan adayları) kat'î suretle bellidir. Seçimi kazanamayan adayların, yürütme erkinin işleyişinin içinde bulunma ümidi olmadan, gelecek seçime kadar beklemekten başka çaresi yoktur (Akçalı, 2013: 409).

Başkanlık yapısı itibariyle çoğulcu bir sistem değildir. Bu rejim; politik çevreleri kolektif çalışmaya ya da uzlaşmaya değil; çoğunlukçuluğa meylettirir; aynı zamanda yürütme erki bölünemez tekçi bir yapı teşkil eder. Başkanlıkta değişik görüşler temsiliyet şansı bulamaz; dolayısıyla çeşitli grup ve kişilerin müşterek menfaatinden ziyade, bir kişinin tercihleri; uygulanacak politikayı belirler. Başkanlıkta konsensüs oluşturma eğilimi ve anlaşma kültürü zayıftır. Sistem olanca hızıyla çoğunlukçulaşabilir (Yazıcı, 2011: 79).

İdarenin Şahsileşmesi ve Polarizasyon Problemi: Başkanlıkta yürütme erki sadece başkanın üzerinde yoğunlaşmıştır. Başkan hem yürütme erkinin, hem de devletin başıdır. Milletın iradesiyle sınırlı bir süre içinde millete hizmetkâr olması için seçilen başkan; güç zehirlenmesi yaşayıp yozlaşabilir ve devlet idaresini kendi şahsıyla ilintili olarak düşünmeye başlayabilir. Zira görevi süresince halkın, hükümetin ve üstelik de devletin temsilcisi olduğunu idrak eder ve bu varlıklar namına en uygun kararın kendisi tarafından alınabileceği hezeyanına kapılabilir ve bu da rejim krizini doğurabilir (Efe, 2015).

Başkanlık rejimi, politik ve sosyal bir ötekileştirmeye yol açabilir. Başkan seçilirken kazanan her şeyi alırken, kazanamayan ise her şeyi kaybeder; sonuç olarak kazanan taraf, diğer taraflara gereksinim duymadığı gibi kaybeden tarafın da başkanla uzlaşmaya varması için herhangi bir neden yoktur. Doğal olarak; iktidarı ele geçirmeyi hedefleyen bu iki tarafın politik yaşamdaki muhalefeti daha da körüklemesi ve toplumu; kendinden olmayanı ötekileştirmeye itmesi sonucunu doğurabilir (Bal F. , 2013: 86).

2.1.5. Başkanlık Sisteminde Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Çerçevesinde Erkler Arasındaki İlişki

Başkanlık sisteminde görülen yasama ve yürütme organlarının net bir şekilde ayrılması, bir takım tehlikeler doğurabileceği için, organlar arasında dengeli bir ilişki sağlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu durumda kuvvetler ayrılığı kapsamındaki organlar arasındaki ilişki, bu konunun en iyi örneğini oluşturan ABD sistemi üzerinden incelenecektir (Acheson, 1961: 21).

Parlamente sistemde, yasama ile yürütme organları arasında çıkabilecek bir anlaşmazlıkta, devlet başkanı birleştirici bir rol oynayarak iki tarafı uzlaştırmaya çalışabilir. Fakat başkanlık sisteminde böyle bir durum mümkün değildir. Başkanlık sisteminde, birbirlerinden net bir biçimde ayrılan yasama ve yürütme organları hukuken eşit yerlerdedir ve her iki organ da halk tarafından seçilmektedir. Meşrutiyetini halktan almanın verdiği özgüven ile anayasanın sınırları bir araya gelince, görüş ayrılıkları çatışmalara ve devlet yönetiminde duraksamalar ile istikrarsızlıklara neden olabilmektedir (Erdoğan, 2001: 6).

Başkanlık sisteminde yürütme organı parlamentonun içinden çıkmadığı için, ona karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır ve onun güvensizlik oyuyla da görevden alınmaz. Benzer biçimde yürütme görevini üstlenen başkan da, yasama organını dağıtamaz. Bu durumda, yasama organı olan kongre ile, yürütme organı olan devlet başkanının aynı partiden olması durumunda, yarı başkanlık sisteminde olduğu gibi herhangi bir görüş farklılığı olması olasılığı genellikle düşüktür. Ancak bunun bir zıt örneği, 1992 yılında Başkan ve Kongre'nin çoğunluğunun aynı partiye mensup olmasına rağmen, Başkan'ın çok önemseydiği ekonomik ve ticari açıkları azaltmayı planlayan tasarının Kongre'de kabul edilmesi çok az oy farkıyla mümkün olabilmiştir (Tosun & Tosun, 1999: 72). Buradan anlaşılacağı üzere, şartlar ne olursa olsun devlet yönetiminde aksaklıkların yaşanması her zaman mümkündür.

Başkanlık sistemindeki kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda, görev ve yetkileri net bir şekilde tanımlanan yasama, yürütme ve yargı organları arasında dengeleyici bazı ilişkiler geliştirilmiştir (Akçalı, 2013: 97). Kuvvetler arasında bu dengenin oluşması, yasama ve yürütme organının birbirlerinin yetkilerine kısmen müdahil olmaları ve gerektiğinde birbirlerini durdurabilmelerini sağlamaktadır. Vernon'a göre, bu sistemin ortaya çıkması, kuvvetli devlet kavramından korkan kişilerin, devleti denetim altına almanın gerekliliğine inanmalarıyla olmuştur. Vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunması anlamına gelen bu dengenin sağlanması, bir kişinin veya grubun hükümete el koyarak keyfi uygulamalarda bulunmasının önüne geçmektedir (Vernon, 1961: 123).

Yürütme organı olan başkan, yasamayı oluşturan kongre karşısında veto yetkisine sahiptir. Başkan, cumhuriyet ile yönetilen bir ülkenin devlet başkanı sıfatıyla, kongrenin çıkardığı yasaları anayasal hakkı çerçevesinde veto edebilmektedir. Fakat başkanın bu veto yetkisi kesin olarak engelleme anlamına gelmemekte ve yasanın çıkmasını tamamen engelleyememektedir. Kongrenin kolları olan Temsilciler Meclisi ve Senato'nun veto edilen yasayı tekrar 2/3 çoğunlukla kabul etmesi halinde başkan yasayı onaylamak durumundadır. Fakat Amerikan tarihine bakıldığında bu 2/3 oranının yakalanması her zaman kolay olmamıştır. Zira Başkan Roosevelt'in 12 yıllık başkanlığı süresince kullandığı 631 vetodan sadece 10 tanesi, Eisenhower'ın ise 73 vetosundan sadece 2 tanesi Kongre tarafından tekrar kabul edilmiştir (Çam, 2000: 108).

Başkanın yasama organı karşısında sahip olduğu dengeleyici diğer bir mekanizma, dolaylı yasa teklifidir. Her yeni yasama yılının başında başkan, kongreden ulusal birlik ve bütünlük için gerekli olan yasaları istemektedir. Fakat bu, hukuken bağıllığı olan bir konu değildir. Bunun yanı sıra, Amerika kamu hukukunun bir uzantısı olarak başkanlar, kongre üyeleri aracılığıyla meclise dolaylı olarak yasa tasarıları gönderebilirler. Buradan anlaşılacağı üzere, her ne kadar yasama işlevi başkanın hukuken yetkisi çerçevesinde olmasa dahi, dolaylı olarak katılabiliyor olmasıdır. Bunların dışında başkan yargıçları atama ve bazı suçluları affetme yetkisiyle yargı organı karşısında da bazı yetkilere sahiptir (Akçalı, 2013: 98).

Amerikan başkanlık sisteminde yasama organı olan kongrenin de, yürütme organı olan başkan karşısında birtakım yetkileri vardır. Bunlar; ABD'nin gelir ve gider bütçelerini yapmak, başkanın ödeneklerini sağlamak gibi mali denetimler, vergileri atamak gibi konulardır. Bu yetkiler, kongreyi başkanın karşısında güçlü konuma getirmektedir çünkü başkanın ulusal ve uluslararası alanlarda görevini yapabilmesi için bütçeye ihtiyacı vardır. Mali konulardaki yasa önerilerinde vergiyi sadece yerel yönetimler değil, bütün Amerika halkı ödediği için, inisiyatif Temsilciler Meclisi'ndedir (Çam, 2000: 116).

Başkanın mali konularda özgür olması, Temsilciler Meclisi ve Senato'nun geçirdiği bütçe yasasına bağlıdır. Kongrede bu konuda bir uzlaşma olmaması durumunda başkan harcama yetkisine sahip olamaz. Bunun en güncel örneği, 2014 yılı için yapılan bütçe görüşmeleri sırasında anlaşmaya varılamaması durumunda görülmüştür. Demokrat ve Cumhuriyetçilerin uzlaşma sağlayamaması üzerine, Başkan harcama yetkisini alamamıştır. Amerikan ve dünya basınına uzunca bir süre meşgul eden bu durum üzerine, görüşmelerin devam etmesi ile anlaşmaya varılabilmektedir.

Yasama ve yürütme arasındaki fren ve denge mekanizmasını sağlayan bir diğer yetki ise, Temsilciler Meclisi'nin başkana karşı kullanabileceği suçlandırma yetkisi ile, Senato'nun bu durumda sahip olacağı yargılama yetkisidir. Başkanın görevini kötüye kullanması, vatana ihanet ve rüşvet gibi suçları işlemesi halinde, kongre görevi kötüye kullanma soruşturmasını açabilir. Suçlandırma yetkisi sadece Temsilciler Meclisi'ndeyken, yargılama yetkisi Senato'dadır. Sadece senato'nun üyeleri arasında

2/3 çoğunluk ile karar çıkması durumunda başkanın suçluluğu onaylanacaktır. Bu yetkileri bilen başkan, sahip olduğu gücü iyi bir devlet başkanı olmak için anayasa sınırları çerçevesinde kullanacaktır. ABD'de görevi kötüye kullanma soruşturması, 42. Başkan Bill Clinton'un 1998 yılında Beyaz Saray'da görevli olan Monica Lewinsky ile ilişkisinin ortaya çıkması ile açılmış; Senato'da yargılanan Clinton için 2/3 çoğunluk sağlanamayınca bu suçtan beraat etmiştir (Tosun & Tosun, 1999: 73).

Yasama organının başkan üzerindeki bir diğer yetkisi, başkanın imzaladığı uluslararası anlaşmaların senatonun onayından geçmesi zorunluluğudur. Senato, ABD'nin dış politikalarındaki son karar organıdır ve başkanın imzaladığı uluslararası anlaşmalar ancak Senato'nun 2/3'ünün onaylamasıyla yürürlüğe girebilir (Bal B. , 2001: 64).

Senato aynı zamanda, başkan tarafından atanan bakan, büyükelçiler ve yüksek seviyeli memurları onaylama yetkisine de sahiptir. Senato'nun sadece çoğunluğunun kabul etmesiyle onaylanan bu durumlar, formalite bir işlemdir ve genellikle olumlu sonuçlanmaktadır (Çam, 2000: 117). Senatonun atamalar konusunda hem yürütme hem de yargı organlarını ilgilendiren yetkisi, başkanın atadığı federal yargıçları onaylamak ve kimi zaman da görevden alınmaları sürecini başlatmaktır (Akçalı, 2013: 98).

Başkanlık seçimlerinde hiçbir adayın yeterli oyu alamaması halinde, Kongre adayların içinde en fazla oya sahip bir kişiyi seçme yetkisine sahiptir. Kongre adına bu yetki Temsilciler Meclisi tarafından kullanılmaktadır. Yargı organının yasama ve yürütme üzerindeki yetkileri ise; kongreden geçen yasaları inceleyerek anayasaya aykırı olmaları durumunda geçersizliklerini bildirmek, başkanın eylemlerinin anayasaya aykırılığını kontrol etmek ve gerektiğinde geçersiz olarak bildirmektir (Akçalı, 2013: 98).

Özet olarak; başkanlık sisteminde kuvvetler arasında sert ayrımlar olmasına rağmen, yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki dengeli ve frenleyici mekanizmalar ile birlikte, devlet yönetiminin aksamasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Böylece başkanın, cumhuriyet ile yönetilen bir rejimde diktatör olmasının ve temel hak ve özgürlükleri tehlikeye atmasının önünde de bu mekanizmalar

yer almaktadır. Sarıççek'e göre ABD'de uygulanan başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı dengesi ile başkanın aldığı kararlar daha hızlı uygulanabilmektedir (Sarıççek, 2013: 413). Başkanlık sistemine örnek olarak ABD'nin verilmesinin nedeni de budur.

Fakat, kuvvetler arasında dengeleyici ve frenleyici mekanizmaların olmasının olumsuz yönleri de bulunmaktadır. *"Mevcut kontrol ve dengeler sistemi, yasama ve yürütme kuvvetlerinin gerekli durumlarda birbirini durdurmasına ya da diğerine üstünlük sağlayarak gerekli kararları almasına izin vermemektedir"* (Atar, 2013: 549). Bu duruma, 2013 yılında yaşanan bütçe krizi örnek verilebilir. Kongre'de yapılan görüşmeler sonucunda Temsilciler Meclisi ve Senato'nun uzlaşamaması nedeniyle ABD hükümeti 16 gün boyunca kapanmış, kongreyi oluşturan iki meclisin birbirine ve başkanın da bu meclislere üstünlük sağlayarak gereken kararları aldırması mümkün olmamıştır.

2.2. Yarı Başkanlık Sistemi

2.2.1. Yarı Başkanlık Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi

Mevcut hükümet sistemleri arasında parlamentarizm ve başkanlıktan haricen farklı bir şablon olarak yürütülen bir başka sistem ise yarı başkanlıktır. Yarı başkanlık sisteminde hem parlamenter rejim, hem de başkanlık unsurlarına rastlanmaktadır. Devletin başı niteliğindeki bir başkanın tıpkı ABD'de olduğu gibi burada da var olduğunu görebiliriz, fakat bu sistemin başkanı ile Amerikan başkanının yetkileri farklılaşmaktadır. Yarı başkanlık sistemi; devlet başkanının vatandaşlarca direkt olarak seçilmesi yönünden başkanlık sistemine benzerken, parlamenter sistemdeki yürütme erkinin hükümete verilebilmesi için lazım gelen ve ihtiyaç duyulursa hükümetin görevinin sürmesi ya da durması için tekrarlanabilen "güvenoyu"nu barındırması açısından da klasik parlamentarizmle benzerlik göstermektedir.

Duverger, bu terimin kendi icadı olduğunu iddia ederken, direkt milletin seçtiği ve son derece mühim anayasal yetkilerle donatılmış bir cumhurbaşkanının varlığının ve meclise karşı hesap vermekle yükümlü olan bir başbakan ve Bakanlar Kurulu'nun olmasının; bu sistemi farklı kılan özellikler olduğunu ifade eder (Eyüboğlu, 2014: 122).

Cumhurbaşkanının önemi, seçilme sistemi ve kuvvetli bir iktidardan ileri gelmektedir. Bu imaj; parlamentarizmde sorumlu olmayışı görevi fiilen yerine getirmemesinden ileri gelen cumhurbaşkanının tersi bir profil çizmektedir. Bununla beraber, yürütme erki sadece cumhurbaşkanına verilmez, başbakan ve bakanlar kuruluyla beraber cumhurbaşkanı tarafından paylaşılır. "Bu anlamda her türlü yarı-başkanlık sisteminde bulunması gereken tek nitelik, ikili bir otorite yapısı olup, devletin başı olan başkanla, hükümetin başı olan başbakan arasında bir çeşit hiyerarşi kurulması zorunludur" (Tosun & Tosun, 1999: 99).

Yarı başkanlık rejimi de tıpkı parlamentarizm gibi tarihsel akışın güçlü debisi sayesinde meydana gelen bazı durumların ve toplumun dinamiklerinin odağından doğduğu gibi; kuramsal bir yapıt değil, bizatihi deneyimlerin çıktısıdır. Türkiye'de ise cumhurbaşkanının halk tarafından seçilerek belirlenmesinden ötürü rejimin yarı başkanlıkla ortak noktalara kavuşması açısından kafalardaki cevapsız soruların yanıtlanması ve Türkiye'de hayata geçirilmeye çalışılan başkanlık sisteminin pratikte ne derece etkin olabileceği münakaşalarını aydınlatması kapsamında yarı başkanlık rejimini oluşturan değişkenleri incelemek gerekir.

"Antik Yunan hukukçu düşünürü Solon'a sorarlar: Sen ki, Aristo'nun sayabildiği 158 anayasa dâhil her şeyi bilirsin, söyle bize, en iyi anayasa hangisidir? Büyük bilge şu yanıtı verir: Önce siz söyleyin bana, hangi halk ve tarihin hangi aşaması için?" (Eyüboğlu, 2014: 115). Bu alıntıyla devletlerin idare şekillerinin jakoben (tepeden inmece) bir yapıdan gelmemesinin önemi idrak edilmelidir. O halde, "Nasıl?" sorusu sorulur. Bu noktadan itibaren, ele alınan devletin politik-kültürel yapısına; geçmişinin ve ürettiği mirasın o devlette oluşturduğu değişkenlere göz atmak gereklidir. Sayın Eyüboğlu, Fransa'daki politik kültürün anlaşılmasının ve anayasal değişimlerin incelenmesinin; aynı etüdün diğer ülkelerde yapılmasına nazaran çok daha derin bir bilgi birikimi gerektirdiğini ifade eder. Zira Fransa için 1789 ihtilalinden sonra on beşten fazla anayasa, beş cumhuriyet, iki imparatorluk ile beraber birçok fikrî ve siyasal gücün bağıntısı sayılabilir; ki hepsi de bu ülkenin siyasal sisteminin yapıtaşlarını ve dinamiklerini oluşturan gelişmelerdir (Eyüboğlu, 2014: 114-117).

Yarı başkanlık rejimi Fransa'da 1958 tarihli Beşinci Cumhuriyet'i kuran anayasanın getirdiği bir sistemdir. Fakat bundan önceyse bütün dünyada pek çok değişime neden olan bir kırılma noktası olan 1789 Fransız İhtilali, Birleşik Krallık'ta Magna Carta neye hizmet ettiyse aynı işe yarayarak, devlet rejimini ve biçimini değiştirmiştir. 1789 ihtilaliyle beraber Fransa'da; yönetimin tüm erklerini omuzlarında taşıyan monarkın tanrının gölgesi kabul edildiği, anayasal unsurların varlık göstermediği, adaletsizliğin tavan yaptığı, insanların ezildiği sistem son bulmuş ve çağdaş politik düşüncelerin; siyasal kültürü oluşturmasının önü açılmıştır (Çam, 2000: 147).

Yarı başkanlık rejiminin tarihsel süreçte vücut bulmasının sebeplerini incelerken, 1958'de Beşinci Cumhuriyet'i kuran anayasadan önceki dört Cumhuriyet'in ne gibi yenilikler getirdiğinin incelenmesi zaruri değildir. Çünkü Fransa'da yarı başkanlık rejimine geçilmesinden önceki anayasalar meclise -yani yasamaya- olağanüstü güçleri normal şartlar altında vermesi, bununla beraber birçok siyasal partinin varlık göstermesi gibi sebepler sürekli olarak istikrarsız koalisyon hükümeti yönetimlerine yol açmıştır. Bu anlamda en büyük sıkıntıların yaşandığı periyodlar, yasama ve yürütme kuvvetinin dengelenemediği Üçüncü Cumhuriyet (1870-1940) ve Dördüncü Cumhuriyet (1946-1958) olmuştur (Özer, 1981: 71). Üçüncü Cumhuriyet esnasında toplumsal sorunlar ciddileşmeye başlamış, iktisadi zenginleşme ve nüfus artış ivmesi azalırken; Dördüncü Cumhuriyet'te ise hükümetin aczinden ve uzlaşma yanlısı olmayan nispeten küçük siyasi partilerin donmasına sebep olduğu ulusal meclisten söz edilebilir (Roskin, 2009: 116-118). 1958'den önceki anayasanın hüküm sürdüğü süre zarfında Dördüncü Cumhuriyet'te sadece on iki yılda yirmi sekiz hükümet değişikliğinin yaşanması ve hatta üç yüz on gün hükümet kurulamadan yürütme erkinin verilememesi, Fransa'nın o tarihteki durumunun anlaşılması kapsamında önem arz etmektedir (Demir, 2013: 458).

1958 Anayasası ile Fransa'da Beşinci Cumhuriyet kurulmuştur. Charles de Gaulle'ün ilk olarak başkanlık yaptığı bu değişimde, meclisin gücü azaltılmış, cumhurbaşkanının iktidarını kuvvetlendirecek bir biçimde yürütme organı -yani hükümet- yetkilerle donatılmış, anayasanın kabulünden 4 yıl sonra ise

cumhurbaşkanının ulusal direkt halk oylamasıyla iş başına geleceği kabul edilmiştir (Göze, 2013: 650-651).

Cumhurbaşkanlığı: normal şartlarda başbakan ve bakanların yetki ve sorumluluğunda olan bazı hakların; ilgili kişilerin imzası aranmaksızın cumhurbaşkanına da verilmesi, referanduma gitme, Anayasa Mahkemesi'ne müracaat ve başbakanı tayin etme gibi kendi makamına has haklarla donatılmıştır (Eyüboğlu, 2014: 137). 1962 değişikliğiyle beraber hayata geçirilen cumhurbaşkanının halk oylaması sonrası iş başına gelmesiyle; hükümet şeklen yarı başkanlığın çerçevesini çizmiştir. Vergin; yürütmenin sağlamaştırılmasının ve sorumluluk bilincine sahip bir meclisin varlığının; Fransa vatandaşlarını, devletin istikrarı ve çağdaşlaşması açısından memnun ettiğini ifade etmektedir (Vergin, 2013: 454).

Yarı başkanlık rejiminin Fransa'da başarıya ulaşarak, örnek-model teşkil etmesinin zeminindeki değişkenler; etkin STK'lar, denge halindeki çıkar grupları, ulusal hürriyetine bağlı olan milletin benimsediği demokrasi kültürü ve bittabi bağımsız yargıdır (Tosun & Tosun, 1999: 119). 1789'dan 4 sene sonra yürürlüğe giren ilk anayasaya göz atmak bu anlamda yardımcı olacaktır. "Md.35-Hükümetin halkın haklarını ihlal etmesi durumunda, halk için ve halkın her kesimi için başkaldırı, hakların en kutsalı, ödevlerin en vazgeçilmezidir" (Eyüboğlu, 2014: 116). Yarı başkanlık rejimi bu anlamda, Fransa'nın rol modelliğinde yerleşmiştir.

2.2.2. Yarı Başkanlık Sisteminin Genel Özellikleri

Erkler ayrılığı prensibi şimdiye kadar işlenen üç hükümet sisteminde de en temel prensiptir, başkanlık sisteminin parlamentarizmden ve yarı başkanlık rejiminden ayrıldığı nokta olarak sert kuvvetler ayrılığı gösterilebilir. Başkanlık rejiminde bu güçler genellikle birbirlerinin alanlarına karışmazlar. Yönetmel güçler arasında kooperasyon ve konsensüs parlamentarizm tarafından benimsenirken, başkanlık rejiminde "fren ve denge (checks and balances)" kavramı üzerinden etkileşim sağlanır. Güçler ayrılığının ne ölçüde sert ve keskin olduğu yarı başkanlık rejiminde incelenirse, meclis ve başkanın varlık gösterdiği politik taraflarının benzerliğine göre değişir. Eğer yasamayı elinde bulunduran meclisin çoğunluğu, cumhurbaşkanıyla aynı ya da benzer politik kökten

geliyorsa; ya da cumhurbaşkanını destekliyorsa; yarı başkanlık rejimi, başkanlığa yakınsamaktadır. Cumhurbaşkanı siyasi yelpazenin bir tarafında, meclis çoğunluğu ise diğer tarafındaysa da; yarı başkanlık rejimi, parlamentarizme yakınsamaktadır (Parsak, 2012: 13-14).

Yasama organı ve yürütme organı buna mütevazi olarak farklı farklı halk oylamalarıyla iş başına gelmektedir. Yani yürütme ile yasama arasında; kendi meşruiyetinin bir diğeri üzerinden tanımlanması krizi yaşanmaz. Yürütme erki şahsen temsiliyet şansı bulur ve bu şahıs direkt veya endirekt yollarla halkın seçimidir. Başkanlık rejiminde çift demokratik meşruiyet görülmektedir. Sartori, başkanlığın diğeri sistemlerden farklılaştığı en önemli noktanın seçmenlerce direkt seçilerek göreve başlaması olduğunu ifade eder. Bunun haricinde, seçilmiş bir başkanın üstün bir iktidarla bezenmesi mühimdir. Fakat yine halkın seçtiği ve iktidarı güçlü bir cumhurbaşkanının varlık gösterdiği rejimler aslında parlamentarizme daha yakın bir şekilde çalışma yürütmektedirler (Alkan, 2013: 28).

Parlamentarizmde, meclisin hükümete "güvensizlik oyu" vererek hükümeti görevden alma hakkı bulunduğu gibi, yürütme erkini elinde bulunduran hükümet de meclisi feshederek, erken bir seçime gidebilmektedir. Başkanlıkta ise devlet başkanının parlamentoyu fesih hakkı olmadığı gibi, yasamayı elinde bulunduran parlamentonun da başkana güvensizlik oyu verme şansı bulunmamaktadır. Yarı başkanlık rejimi bu anlamda, parlamentarizmle benzerlikler göstermektedir çünkü yürütme erkinin lideri olan cumhurbaşkanı meclisi feshedebilir; aynı zamanda meclis de hükümete güvenoyu vermeyerek cumhurbaşkanını düşürebilir (Parsak, 2012: 14-15).

Yarı başkanlık rejiminde ve parlamentarizmde; hükümette görev alan bakanlar, oturdukları koltuğun yapısı itibariyle bireysel ya da toplu bir şekilde meclise karşı yükümlü olduğu hâlde; başkanlık rejiminde hükümeti oluşturanların pozisyonu sekreterlik ya da müsteşarlıktır ve sadece devlet başkanına karşı yükümlüdürler (Parsak, 2012: 14).

Fransa'da uygulanan yarı başkanlık sisteminin başarısı aslında kaynağını sistemin yapısından değil; cumhurbaşkanının otoritesi ve meşruiyetine rağmen

bağımsızlığını koruyan yargı sistemi, etkili STK'lar, denge düzleminde hareket eden çıkar grupları ve gerek bireysel gerek ulusal bağımsızlığın koyu taraftarı olan Fransızların benimsediği demokrasi kültüründen almaktadır (Tosun & Tosun, 1999: 119).

Uyum ve uzlaşma yarı başkanlık rejiminin ve parlamentarizmin temel dayanağı olduğundan, hükümet işleyişine devam edebilmek için meclisin güvenoyuna ve desteğine ihtiyaç duyar. Bu şart yerine getirilmezse hükümet düşer ve yerine yenisi kurulmak zorunda kalınır. Fakat sert kuvvetler ayrılığını getiren başkanlık rejiminde başkanın böyle bir derdi yoktur, vazifesine devamı için kongrenin çoğunluğuyla uzlaşma içinde olmaya ihtiyacı yoktur (Parsak, 2012: 14).

İrlanda ve Fransa gibi yarı başkanlık rejiminin hüküm sürdüğü ülkelerde, anayasalar zaman zaman devlet başkanına; kanunları Anayasa Mahkemesi'ne taşıma, referanduma gitme, meclisi feshetme gibi fevkalade şartlara özel fevkalade haklar tanımaktadır. Kimileri bu haklar arasında başbakanı görevden almayı da saymakta (Avusturya yalnızca bu ilave hak, Almanya'da Weimar dönemi ve Portekiz birinci hak ve ilave), kimisiyse devlet başkanını kontrol mekanizması olmasından ziyade yönetici bir yerde konulamaktadır. Parlamentarizmde ve yarı başkanlık rejiminde hükümetin başıyla devletin başı aynı değilken; başkanlık sisteminde, başkan hem hükümet başkanı hem de devlet başkanı olma görevlerini üstlenir (Tosun & Tosun, 1999: 118).

2.2.3. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

Başkanlık sisteminin diktatörlüğe doğru gitmesi yarı-başkanlık sistemine göre daha muhtemeldir. Bu durumun ortaya çıkma nedeni ise uzlaşma kültürünün başkanlık sisteminde çok daha az olmasıdır. Cumhurbaşkanının sahip olduğu fesih yetkileri gibi yetkiler, parti sistemindeki bölünmeler sebebiyle tikanlıkları her durumda açamamaktadır. Fesih sonrasında kısa sürelerle yapılan seçimlerden hükümetin kurulmasını kolay hale getirecek bir neticenin açığa çıkması düşük bir ihtimaldir (Özbudun, 1996: 128).

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi tarafsız bir kişinin seçilme ihtimalini zorlaştırmaktadır. Siyasi parti adaylarının seçimlerde aday olması, uzlaşma kültürünün benimsenmediği toplumlarda gerginlik yaşanmasına sebep olmaktadır. Yine bu sebeplerden dolayı, cumhurbaşkanlığı makamının bağımsız ve tarafsız olma mahiyeti tehlikeye girmekte, demokrasi bilinci gelişmemiş toplumlarda bu durum istikrarsızlığa ve krize yol açabilmektedir (Tosun & Tosun, 1999: 116).

Uzun süreli başkanlık rejimlerinde parlamenter sisteme göre daha çok istikrar beklentisi olsa da parti, siyaset ve yasama-yürütme arasında uyum problemleri baş gösterebilmektedir. Güçlü bir yönetimin başına geçecek olan kişiyi belirleyecek olmak seçime olan katılımın artmasına neden olsa da cumhurbaşkanının kişisel kimliğinin parti kimliğinin önüne geçmesi parti çalışmalarının yavaşlamasına ve düşük katılıma neden olabilmektedir. Ayrıca, tek ödüllü olan başkanlık yarışı parti birlikleri üzerinde özendirici bir etkiye de sahiptir (Powell, 1990: 79).

Mainwaring'in başkanlık sistemini uygulayan ve istikrarlı bir demokrasiye sahip olan ülkelerle alakalı yaptığı incelemeler yarı-başkanlık sistemini uygulayan ülkelerde de kullanılabilir. 1967 ve 1992 seneleri arasında yarı başkanlık sistemini uygulamakta olan Finlandiya, Fransa ve Güney Kore'ye bakıldığında Finlandiya ve Fransa'nın demokrasilerinin istikrarlı olduğu, Güney Kore'nin demokrasisinin ise 1960-1961 yılları arasında istikrarsız olduğu görülmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında ise bu ülkelerin üst-orta ve yüksek gelir grubuna dahil olduğu ifade edilmektedir (Duverger M. , 1996: 186).

Yarı başkanlık sistemini uygulayan ülkelere bakıldığında Fransız Beşinci Cumhuriyeti dışında kalanların çoğunlukla nispi temsilin d'Hondt yöntemini kullandıkları belirtilmektedir. 1960-1980 yılları arasında, yarı başkanlık sistemini uygulayan ülkeler incelendiğinde parti sistemlerinin istikrarsız olduğu, sosyal bölünmelerin yaşandığı ve hükümetlerin ömür sürelerinin kısa olduğu görülmesine karşın, ekonomik açıdan yüksek bir performansa ve istikrarlı demokrasiye sahip oldukları göze çarpmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının nedeni ise yarı-başkanlık sistemi değil, yönetilen ve yöneten kişilerin tutumlarıdır. Rejimin ise istikrarı özendirmediği görülmektedir (Tosun & Tosun, 1999: 120-121). Başkanlık ve yarı-

başkanlık sistemlerinin ortak problemi "Bölünmüş çoğunluk sorunu" olarak ifade edilmektedir.

Bölünmüş çoğunluk sorunu hem başkanlık hem de yarı başkanlık rejimlerinde çatışmalar yaşanmasına sebep olmaktadır. Söz konusu çatışmalar, başkanlık sisteminde kongre ve başkan arasında yaşanmaktayken; yarı-başkanlık sisteminde ise bakan ve parlamentonun başbakanı arasında görülmektedir. Vedel ve Duverger ise bu çatışmaları "parlamentar ve başkanlık rejimlerinin bir sentezi değil, başkanlık ve parlamentarizm evreleri arasında bir gidiş geliş" şeklinde ifade etmektedirler (Duverger M. , 1996: 187). Bu ifadeler doğrultusunda parlamento ve başkan uyumlu olduğunda Fransız rejimi başkanlık, uyumsuz olduğunda ise parlamentardir.

Sartori ise bu konu hakkında başka bir fikir ortaya koymaktadır (Sartori, 1997: 165). Sartori'ye göre, "başka bir kurumla birlikte ve onun aracılığıyla yönetmek zorunda olan bir başkan ve hükümet, tek başına yöneten yani hükümetin kendisi olan "saf" başkana benzetilemez". Bu ifadelere göre başkanlık makamının çok fazla yüceltiildiği görülmektedir. Yasama çoğunluğuyla siyasi görüş noktasında ayrılan Fransız başkan, maddi anayasadan doğmakta olan "gasp edilmiş yetkiler" ini artık kullanamazsa da halkoyuyla seçildiğinden dolayı göstermelik değildir (Sartori, 1997: 165).

Duverger'in "gidiş-geliş" yaklaşımı karşısında Sartori, "sarkaç hareketi" yaklaşımını benimsemektedir (Sartori, 1997: 165). Sarkaç hareketi Sartori'ye göre, sistem içi bir harekettir. Gidiş-geliş yaklaşımının ise yarı-başkanlık rejiminin karma mahiyetini karşılayamadığı belirtilmektedir (Sartori, 1997: 165). Sartori Fransız yarı-başkanlık rejimini "esnek bir ikili otorite yapısı, yani "birinci baş"ı, çoğunluk kombinezonları değıştikçe değışen (sarkaç hareketi gösteren) çift-başlı bir yürütmeye dayanan gerçek bir karma rejim" şeklinde ifade etmektedir (Sartori, 1997: 166). Söz konusu rejimde, "birleşik bir çoğunlukla başkan, başbakan karşısında kesin üstünlük sağlar ve uygulanan anayasa maddi anayasa olur", aksi halde, "başbakan kesinlik üstünlük sağlar ve uygulanan biçimsel anayasa olur" (Sartori, 1997:166).

Halkın oyuyla gerçekleştirilen başkanlık seçimleri, günümüzdeki iletişim imkânlarında yaşanan hızlı gelişmeler sebebiyle şüpheli durumlar ortaya çıkarmaktadır.

Birden meydana çıkmış, "dışarıdan gelmiş" kişilerin başkan olarak seçilmesinin kolaylaşması ilk sorundur. Diğer bir problem ise seçimlerin rastlantısal hale gelmesi olarak belirtilmektedir. Kısaca, bu tarz sorunlar yanlış kişilerin başa gelmesine zemin hazırlayabilmektedir (Sartori, 1997: 176-177).

Günümüzdeki iletişim olanaklarının geldiği seviye göz önüne alındığında seçimlerde başkan adayları olan kişilerin sahip olduğu niteliklerden ziyade var olmayan niteliklerin varmış gibi gözükmesini sağlayan pazarlama araçları ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı uygulanan politikalar medyaya olan bağımlılığın artmasına neden olmaktadır. Fakat halkın oyuyla "doğru başkan" seçilirse demokrasi bakımından olumlu sonuçlar yaratmaktadır (Sartori, 1997: 175-177).

Yarı başkanlık sistemindeki çift başlılığın ortaya çıkması muhtemel sorunları önlemede daha başarılı olacağı belirtilmektedir. Bundan dolayı başkanlık sisteminden vazgeçme eğiliminde olan ülkelere, kendilerine parlamenter sistemden daha yakın olan yarı-başkanlık sistemi tavsiye edilmektedir. Söz konusu bu hal, parlamenter sistemi bırakmak isteyen ülkeler için de aynıdır (Yavuz, 2000: 253).

Her türlü siyasal fikrin temeli filizlendiği kültüre dayanmaktadır. Toplumların birbirlerinden farklı olması, siyasi eğilimlerinin de farklı olmasına neden olmaktadır. Yaşadıkları olaylar, gelenek ve adetleri, hukuki yapıları her toplumda değişik sonuçlar yaratmaktadır. Bundan dolayı, siyasal sistemleri birbirleriyle karşılaştırmak, rejimlerin anlaşılmasını sağlamaktadır (Yavuz, 2000: 254).

2.2.4. Yarı Başkanlık Sistemine Yöneltilen Eleştiriler

Canas'a göre yarı başkanlık sistemi, üç temel üzerine oturmuş bir modeldir: Cumhurbaşkanı, hükümet, parlamento. Bu üç kurumsal temel arasında bulunan denge, başkanlık veya parlamenter sistemden oldukça farklıdır. Yarı başkanlık sistemindeki üçlü denge oluşumu, bu rejimin ayrı bir şekilde incelenmesinin nedenidir. Bunun yanında yarı başkanlık sisteminin işleyişini belirleyen ve farklı bir model olarak değerlendirilmesini sağlayan da, bu üç temel arasındaki dengenin nasıl

oluşturulduğudur. Canas'a göre merkezi güç bu üç temelden birinin lehine bozulduğunda, sistemin genel işleyişi zarar görmektedir (Alkan, 2013: 148).

Yarı başkanlık sistemlerinde cumhurbaşkanı, parlamento tarafından kolaylıkla görevden alınabiliyor ya da hükümetin parlamentoya olan sorumluluğu göz ardı edilip tamamen cumhurbaşkanına bağlı bırakılıyorsa, güç dengesi bozulur. Yarı başkanlık sistemlerinde, görevler net bir şekilde tanımlanmalıdır. Kurumsal alanda siyasi taraflar arasındaki iletişimi sağlayan kanallar belirlenmeli ve bu iletişim iktidarı engelleyici-dengeleyici yetkilerini ve bunun yanında siyasi partiler arasındaki değişimi olası kılabilen yetkileri de içine almalıdır. Bu yetkiler, karar alma sürecinde iletişimi kolaylaştırma rolünü üstlenmelidir. Ancak Canas'ın bu analizi, yarı başkanlık sisteminin görüldüğü her ülke için genellenememektedir (Alkan, 2013: 149).

Linz, yarı başkanlık sisteminin sahip olduğu kurumsal özellikler nedeniyle demokratik bir denge oluşturamayacağını ifade etmektedir. Canas'a göre ise yarı başkanlık sistemlerinde güç dengelerini bozan faktörler aşağıdaki gibidir (Alkan, 2013: 160):

Birinci faktör, cumhurbaşkanının parlamentonun çoğu ile aynı partiye mensup olması ve cumhurbaşkanının parti lideri olması halidir. Bu durumda sistemin merkezinde cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Bu ortamda dengenin sağlanması için güçlü bir destek gören cumhurbaşkanının, partiden de güvenoyu almış ve farklı bir siyasal görüşte olan bir hükümet ile görev yapması gerekmektedir.

İkinci faktör, cumhurbaşkanının koalisyon hükümetindeki ikinci sıradaki partinin, başbakanın da birinci sıradaki partinin lideri olmasındandır. Aynı şekilde çok partili ve istikrarlı bir koalisyonda cumhurbaşkanı birinci sıradaki partinin lideri olursa dengeler yine bozulmaktadır. Bu nedenle parlamentonun güvenoyunu almış bir hükümetin, tarafsız bir cumhurbaşkanı ile görev yapması gerekmektedir.

Öte yandan, yarı başkanlık sisteminin tek kişinin otoritesindeki bir sisteme dönüşmesi, başkanlık sisteminden daha mümkündür. Fakat, uzlaşmanın görülmediği durumlarda böyle bir eğilim de ortaya çıkabilmektedir. Her ne kadar, cumhurbaşkanının

meclisi fesih ve hükümeti azil yetkisinin anlaşmazlıkları çözebileceği kabul edilse de, parti sisteminde büyük uzlaşmazlıkların görülmesi durumunda, fesih sonrası seçimler yapılsa dahi hükümetin tekrar kurulması kolay olmayacaktır (Tosun & Tosun, 1999: 115-116).

Yarı başkanlık sisteminde, devlet başkanı halkın oylarıyla belirlenir ve parlamenter sistemde olduğundan daha kapsamlı yetkilere sahiptir. Duverger'e göre; anayasaların kapsamı, şartları, gelenekleri, parlamenter çoğunluğun yetkileri ve devlet başkanının bu çoğunlukla olan ilişkileri esas olarak kabul edildiğinde, sözde yetkili başkanlık tam yetkili başkanlık ve dengeli başkanlık olmak üzere üç farklı yarı başkanlık sistemi mevcuttur. Cumhurbaşkanının çok kapsamlı yetkilerinin olduğu Fransa'da, tam yetkili yarı başkanlık sistemi görülmektedir. Bu yetkilerden bazıları referandum yapmak, parlamentoyu feshetmek, olağanüstü hal ilan etmek ve başbakanı atamaktır.

Cumhurbaşkanının bu yetkileri kullanabilmesi için başka kişilerin imzasına ihtiyacı yoktur. Bunun yanı sıra cumhurbaşkanının tek başına karar veremeyeceği, ancak onun imzası olmadan kullanılmayan bazı yetkiler de mevcuttur. Bunlar; bakanlık kuruluna başkanlık etme, yasa ve kararnameleri imzalama, sivil ve asker memurları atama ve dış politika yetkileridir. Yarı başkanlık sisteminde en sık görülen problem, cumhurbaşkanı ve başbakanın farklı ideolojik düşüncelere sahip olması durumunda hükümetin istikrarının zarar görmesi tehlikesidir. Parlamenter sistemlerde istikrar hükümetin parlamentodaki çoğunluğunun vafına, yarı başkanlık sistemlerinde ise cumhurbaşkanı ile hükümet arasındaki uyuma bağlıdır. Halkın oyuyla gelse dahi bir devlet başkanı hükümetin istikrarını tehlikeye atabilmektedir (Bal B. , 2001: 35).

Fransa'da 1986-1988 yıllarında görülen cumhurbaşkanı ve başbakanın farklı siyasi partilerden olmasına rağmen makamlar arasında uyumlu ilişkiler sağlanması, cumhurbaşkanlığı makamının başbakana oranla daha pasif bir rolde olması ve Fransızların uyumsuz olan adayı seçme yönelimiyle sağlıklı bir hale getirilmiştir. Uzlaş kültürünün sık görülmediği Türkiye politikasında ise, cumhurbaşkanı ve başbakanın farklı partilere mensup olması, çatışmalara neden olacaktır. Cumhurbaşkanlığına yapılabilecek saldırıları engellemek için meclisi feshetme ve meclisin güvenoyuna sahip

olan hükümeti görevden alma yetkisi verilse dahi, bu yetkilerin suiistimal edilmeyeceği garanti edilememektedir.

Yarı başkanlık sistemindeki diğer sorun ise, başkanlık sisteminde olduğu gibi gücünü halktan alan iktidarın yasalara uyacağını bilen cumhurbaşkanının, sistemdeki dengeleyici ve uzlaştırıcı öge olmaktansa bir diktatör gibi davranma ihtimalidir. Sadece halkın seçimiyle göreve gelebilen ve vaktinden önce görevinden alınmayan devlet başkanının öngörülemeyen davranışları büyük tehlike yaratmaktadır. Cumhurbaşkanı, bu doğrultuda halkın bütün sınıflarını sahiplenen, birleştirici ve sistemdeki uzlaşmazlıkları çözen kişi olmalıdır. Bu da, ancak doğru kişinin devlet başkanı olarak seçilmesiyle sağlanabilmektedir. Fransa'nın yarı başkanlık sisteminde başarılı olması ve demokrasiyi halen koruyor olması, De Gaulle'ün toplumdaki bütün sınıfları birleştirici rolünü üstlenmesiyle meydana gelmiştir (Onar, 2000: 101-102).

Yarı başkanlık sisteminin işleyişi, halkın çoğunluğu tarafından seçilen cumhurbaşkanının, parlamentonun çoğunluğu ile aynı ya da farklı siyasi partilere üye olmasına bağlı olarak değişmektedir. Eğer yasamanın çoğunluğu ile cumhurbaşkanı aynı partiye üye ise, yürütmeyi oluşturan başbakan ve bakanlar da aynı parti üyesi olacaklardır. Bu da, sistemin cumhurbaşkanı merkezli işleyeceğinin göstergesidir. Böyle bir yapılanmada istikrar veya uzlaşma sorunları görülme de, sistemde kazananın her şeye sahip, kaybedenin ise elinde hiçbir şeyin olmadığı sağlıklı bir sistem görülecektir. Özellikle siyasi ideolojileri açısından bölünmüş bir toplumda böyle bir iktidar düzeninin görülmesi, tarafsız cumhurbaşkanının, kaybeden tarafı da kucaklamaması, sistemin demokratikliği ve meşruluğunu tehlikeye sokacaktır. Öyle ki bu sistemde halkın seçtiği cumhurbaşkanı ise yasamanın çoğunluğu ve onun kurduğu hükümetin aynı siyasi partide yer alması sadece bir ihtimaldir. Bu ihtimalin yaşanmadığı, yani cumhurbaşkanı ile parlamentonun çoğunluğunun, dolayısıyla hükümetin ayrı partilere mensup oldukları durumlarda siyasal üretimlerde yaşanabilecek çatışmalar, sadece cumhurbaşkanı ile parlamento arasında değil, aynı zamanda cumhurbaşkanı ile başbakan arasında da görülebilecektir. Bu durumda, yönetimin verimliliğine zarar vererek olası bir krize neden olacaktır (Onar, 2000: 101-102).

2.3. Yumuşak Kuvvetler Ayrılığı: Parlamenter Sistem

2.3.1. Parlamenter Sisteminin Tanımı ve Tarihçesi

Parlamenter sistemi uygulamakta olan demokratik ve modern toplumlarda hükümet yasama, yürütme temelinde, ulusal ve bireysel çıkarlar doğrultusunda açıklanmaktadır. Anayasalar parlamenter sistemi biçimlendirmektedir. Parlamenter sistemde meclis yalnızca yasamaya odaklanmakta ve kabine yürütme görevini yerine getirmektedir.

“Parlamenter sistem ya da onunla aynı anlamda kullanılan “parlamentarizm” terimi, etimolojik olarak “parlamento” sözcüğünden türemiştir. “parlamento” sözcüğü, köken olarak “parler” (konuşma) sözcüğünden kaynaklanmış ve zamanla konuşulan yeri anlatmak için kullanılmıştır. Bu sözcük dilimize İtalyanca’dan geçmiştir” (İba & Bozkurt, 2004: 1).

Parlamenter sistem tanımlanırken çoğunlukla yasama ve yürütme temelinde değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda çeşitli akademisyen ve yazarların parlamento sistemine ilişkin tanımlarına örnek vermek mümkündür. “Parlamenter rejim, yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan, yasama ve yürütme güçlerinin yani meclis ve hükümetin karşılıklı olarak birbirlerini denetledikleri ve birbiri üzerine etkili oldukları bir yönetim biçimidir” (Göze, 2013: 441).

Bir diğer ifade ise şu şekildedir: “Kuvvetler ayrılığı ilkesinin yumuşak bir biçimde uygulandığı ve yasama ile yürütmenin arasında etkileşimin bulunduğu hükümet sistemidir” (Fedayi, 2011: 34).

“Parlamenter hükümet veya kabine hükûmeti, kısaca, “yürütme iktidarının, yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi” olarak tanımlanabilir” (Lijphart, 1997: 44).

“Terminolojik olarak yasama ve yürütme güçlerinin(birleşmelerinden) yumuşak ve dengeli bir şekilde ayrılmasıyla oluşan rejim” (Özbudun, 1993: 239) bir başka parlamenter sistem tanımıdır.

“Parlamenter hükümet sistemi, yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirinden “yumuşak” şekilde ayrıldığı bir hükümet sistemidir. Bu sistemde, yürütme organı “iki-başlı (bicéphale)”dır. Bir yanda “devlet başkanı”, diğer yanda ise “hükümet (bakanlar kurulu)” bulunur. Devlet başkanı sorumsuzdur. Hükümet ise parlâmento karşısında sorumludur. Hükümet parlâmentonun içinden çıkar ve onun güvenine dayanır. Yani hükümet parlâmento tarafından güvensizlik oyuyla düşürülebilir. Buna karşılık, hükümet de, parlâmentoyu feshedebilir. Yani parlamenter sistemde, yasama ve yürütme organları birbirlerinin hukuksal varlığına son verebilmektedirler. Parlâmenter hükümet sistemlerinde aynı kişi, aynı anda, hem yasama, hem de yürütme organında görev alabilir. Parlâmenter hükümet sisteminde yasama ve yürütme organları arasında işbirliği vardır. Hükümet, yasama organının çalışmalarına katılabilir” (Gözler, 2000: 25-47).

Parlamenter rejim, çağımızdaki demokratik sistemlerde en sık karşılaşılan rejim olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistemin temeli parlamento etrafında şekillenmektedir. Bundan dolayı yürütme organı, yani hükümet, parlamentoya karşı sorumluluk taşımaktadır. Hükümetler parlamentonun çoğunluğunun güvenine dayalı olarak kurulmaktadır. Parlamenter sistem ve meclis hükümeti arasında yürütmenin konumu açısından farklılıklar bulunmaktadır. Yürütme, parlamenter sistemde güçlü ve baskın olup aynı zamanda özerk ve bazı yetkilere de sahiptir.

“Parlamenter rejimlerde hükümet parlamentoya dayanmak ve parlamento içinden çıkmak zorundadır ama parlamentodan bağımsız hareket etme olanağına sahiptir. Bu özellik parlamenter rejimi meclis hükümeti rejiminden ayırır. Hükümetin hukuksal kimliği parlamenter rejimlerde ayrı ve özerktir” (Sezginer, 2010: 36).

Bir başka tanımlamada parlamenter sistem, yasama ve yürütme arasında bir dengenin olduğunu, her iki kuvvetin birbirinin fonksiyonel alanına girdiği, işbirliği yaptığı fakat birbirine hakim olmadığı bir rejim olarak ifade edilmiştir (Yıldız, 2012:

38). Yani Montesquieu'in belirttiği kuvvetler ayrılığı sisteminde başarılı bir parlamenter sistem kurabilmek için özerk ve merkeziyetçi olmayan güçlerin birlikteliği gerekmektedir.

Yer aldığı coğrafyanın kültürü, tarihi, alışkanlıkları, ekonomik ve sosyal yapısı parlamenter sistemin değişmesine ve gelişmesine neden olmaktadır. Öyle ki İngiltere Adası'nda başlayan bu yolculuk önce Kıta Avrupası'na oradan da tüm dünyaya sıçramıştır.

“Latince kökenli parlamento kelimesi Türkçe'deki meclis ve divan kelimelerinin karşılığı olup, bir karara varmak için görüşme yapan kurul anlamına gelmektedir. Hukuk ve siyasi bilimlerde parlamento, halkı temsil etmek üzere, halk tarafından seçilen insanlardan meydana gelen, kanun yapan ve devletin önemli işlerine karar veren siyasi kurul demektir. Devlet işlerinin görüşüldüğü her kurul parlamento değildir. Parlamenter sistemin doğuş ve gelişiminin tarihi İngiltere'nin siyasi tarihiyle paralellik gösterir” (Öztürk, 1999: 2-3).

Tarihsel anlamda Aristoteles'ten Montesquieu'ya kadar düşünürler yönetim biçimleri hakkında asırlar boyu bir çok ayrıma gitmiştir. Montesquieu bu sınıflandırmayı istibdat (despotluk), saltanat (monarşi), meşrutiyet (veya cumhuriyet) olarak ifade etmiştir. (Montesquieu, 1998: 57)

Yaşadığımız dönemdeki parlamenter sistemin temelleri monarşiyle atılmıştır. Monarşinin değişmesi ve yönetenler ile yönetilenlerin başlattığı müzakereler neticesinde parlamenter sistem meydana gelmiştir.

Gerçek parlamentarizm, monarşik kudretin zayıflama, temsili kudretin yükselmeleri sırasında birbirlerine denk ve eşit oldukları bir dönemde ortaya çıktığından bir geçiş rejimidir. Ancak bir süre için gücünü aldığı bu durum aynı zamanda güçsüzlüğünün de nedeni olmaktadır (Çam, 2000: 457). Monarşi zayıfladıkça parlamenter sisteme doğru ters orantılı bir gelişim başlar. Gelişim devam ettikçe iktidar halka doğru kayar ve halkta bu iktidarı parlamento ile paylaşır böylelikle parlamenter sistem yerini meclis rejimine bırakır (Çam, 2000: 453).

Meclis hükümeti sisteminde parlamenter sistem kavramına yer olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise parlamenter sistemdeki kuvvetler ayrılı ilkesinden ortaya çıkan yapı meclis sistemi ile beraber kuvvetler birliğine dönüşmektedir.

Tarihsel gelişmeler sonucu ortaya çıkan parlamenter rejim monarşi rejimin aşamalı olarak değişmesi ile sınırlı monarşi ve parlamenter monarşi olarak başkalaşım göstermiştir. Monarşi iktidarını başbakan ve bakanlar kurulu ile paylaşmak zorunda kalmıştır. Zamanla parlamentonun baskınlığı artmış ve Kral'ın yetki ve görevleri zayıflamıştır. Tarihsel süreç içerisinde kral tarafından atanan başbakanın yetkileri artmıştır. Bu durum beraberinde siyasal sorumluluğu da getirmiştir. Kralın siyasi olarak sorumsuz olması meşruiyetinin kaybolmasına sebep olmuştur. İhtilaller ve hanedan değişimleri Kral'ı ana aktör olmaktan çıkarmıştır. Nihai olarak Hanover Hanedanı'nın Alman kökenli olması sebebiyle Kralın İngilizce bilmemesi Bakanlar Kurulu toplantılarından Kralın kopmasına sebep olmuş ve bu tarihi olay Başbakanlık makamının doğmasına vesile olmuştur (Çam, 2000: 452-453).

Yetkilerinin kaynağı ilahi olarak kabul edilen ve mutlak bir yetkiye sahip olan eski zamanlardaki hükümdarların güçlerini ve yetkilerini sorgulamak imkansızdı. Ancak savaş veya iç isyan yoluyla hükümdarlar görevlerinden alınabilmekteydi. Zaman içerisinde değişen ve gelişen medeniyetler siyasete insan ve bilgi faktörlerini de eklemişler ve sonuç olarak oldukça radikal değişiklikler ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2012: 46).

Parlamenter düzenin esasını seçime dayanan ve temsil niteliği olan bir parlamentoya karşı sorumlu bir hükümetin bulunması oluşturmaktadır. İşte klasik demokrasi anlayışında bu kadar önemli bir yeri bulunan parlamento kurumu ve parlamenter sistem İngiltere'de gelişmiş; diğer ülkelere buradan geçmiştir (Şaylan, 1981: 37).

Parlamenter rejim, demokrasi Avrupa aydınlanma çağı ve İngiltere siyasi tarihindeki anayasalcılık hareketlerine paralel olarak ortaya çıkan bir rejimdir. Bu rejim önceden düşünülmüş akla dayanan bir planın zorlamasıyla veya insanların isteklerinden doğmamıştır. Uzun bir tarihsel evrimin sonucudur (Yıldız, 2012: 47).

Parlamentar sistem gerek tarihi öncelik gerekse de içerik açısından farklı biçimlendiği İngiltere ve Fransa'da gelişim göstermiş bir hükümet sistemidir. Ancak sistemin ayırıcı özelliklerinin belirginleştiği ilk ülke İngiltere olduğundan, parlamentar sistem bu ülke ile anılmaktadır. Sistemin temel kurumlarının İngiltere monarşisinin geçirdiği evrim ile koşul olarak oluşturulması, parlamentar sistemin İngiltere tarihi ile özdeşleşmesi sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla parlamentar sistemin nüvesini Normanların Adayı 1066'daki istilasında aramak mümkündür. Bu tarihten sonra, 1215 Magna Carta Libertatum, 1295'deki Model Parlamento, Stuartlar Dönemi, 1688 İhtilali ve Hanover Hanedanı'nın tahta çıkmasıyla sistemin kurumlarına ilişkin tarihi süreç işlemiş ve olgunlaşmıştır (Yücel, 2009: 53).

Ortaçağ'da Fransa ve İngiltere'deki feodal monarşi parlamentar demokrasiye geçilirken her iki ülkede süreç birbirine zıt bir biçimde geliştiği söylenebilir. Fransa'da geçiş ihtilal ile olurken İngiltere'de geçiş evrimsel bir çizgi izlemiştir. Fransa'da önce feodal monarşi yerini mutlak monarşiye bıraktı. Mutlak monarşi ancak Fransız İhtilali ile yıkılabildi. İhtilal sonrası cumhuriyet ve beraberinde parlamentar demokrasiye geçilmeye başlandı (Yıldız, 2012: 49).

2.3.2. Parlamentar Sisteminin Genel Özellikleri

Parlamentar sistemde iktidar, esas olarak parlamentoya odaklanmaktadır. Bu sistemin en belirgin özelliği ise yürütmenin iki farklı organ tarafından gerçekleştirilmesidir (Türküne, 2008: 160). Parlamentar sistemde, yürütme yetkisi tek bir kişiye değil, Bakanlar Kurulu ve Devlet Başkanı olmak üzere iki ayrı organa verilmektedir. Devlet başkanı, sistemin sorumsuz tarafı olup, rejimden rejime aldığı isim bakımından değişiklikler görülebilmektedir.

Cumhuriyet rejiminde cumhurbaşkanı, monarşi rejiminde ise imparator, monark, kral vb. gibi ünvanlar almaktadır. Başbakan ve Bakanlar Kurulu yürütmenin sorumlu kısmını meydana getirmektedirler. Başbakanın parlamentar sistemin içinden gelmesi, bu sistemin ayırt edici bir özelliği olarak kabul edilmekte ve şart ayrılmaktadır. Başbakanın ataması devlet başkanı tarafından yapılmakta olup; genellikle parlamentoda en çok milletvekiline sahip olan partinin başkanı atanmaktadır. Bakanların ataması ise

başbakanın tavsiyesiyle cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilmektedir. Parlatentonun içinden ortaya çıkan hükümetin bu durumu hareketlerini kısıtlamamakta ve meclis hükümetinden ayrı bir hal ortaya koymaktadır (Turhan M. , 1989: 55).

Çift başlılığın görüldüğü parlamenter rejimde sorumlu ve sorumsuz olmak üzere yürütmede iki ayrı taraf bulunmaktadır. Sorumsuz taraf devlet başkanırken, sorumlu olan taraf ise bakanlar kurulu ve başbakandır. Sorumsuz taraf olan devlet başkanlığı makamının bu sistemde sembolik olduğunu söylemek mümkündür. Siyasi sorumluluk gerektiren işlerin tamamlanması için başbakanın ve bakanların imzasına ihtiyaç duyulduğundan dolayı Bakanlar Kurulu ve Başbakan, devlet başkanının işlerinin sorumluluğunu almaktadır (Bal B. , 2001: 25). Partiler üstü bir konumda bulunan devlet başkanı bütünleştirici bir mahiyete sahip olmalıdır.

Çift başlı yürütme ve yasama organları barındıran parlamenter sistemde bu organlar birbirleriyle işbirliği içerisinde çalışmakta olup bu noktada başkanlık sisteminden ayrılmaktadırlar (Turgut, 1998: 33). Bakanlar Kurulu ve başbakanın yürütmenin sorumlu tarafı olarak görevlerine başlayabilmeleri için yasama organının güvenoyu gerekmektedir. Aynı zamanda, başbakan da yasama organını cumhurbaşkanı vesilesiyle feshetme yetkisine sahiptir.

Disiplinli ve güçlü partiler, parlamenter sistem için oldukça önem taşımaktadır. Bu sistemde partiler her zaman görevlerinin başında yer almaktadırlar (Yayla, 2014: 71). Bu açıdan bakıldığında parlamenter rejimin, tek bir liderin gölgesi altında faaliyetlerini sürdürmeye çalışan ve partilerin yetkilerinin kısıtlandığı başkanlık sisteminden farklı olduğu görülebilmektedir.

2.3.3. Parlamenter Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

İngiltere'de uygulanmakta olan Westminster tarzı parlamenter sistem, dünya genelinde en çok beğenilen parlamenter sistem türü olarak kabul edilmektedir. Bu türde yasama ve yürütme organlarının birleştiği görülmektedir. Bu sistem, neredeyse her konuda güç sahibi olan parlamentoda çoğunluğa sahip olan bir partinin önderliğindeki

istikrarlı hükümetlere bakıldığında dünya genelinde bir hayranlık duygusu yarattığı görülmektedir. Bu tarz bir parlamenter sisteme Kıta Avrupası'nda rastlanmamaktadır.

Kıta Avrupası'nda hakim olan çok partili sistem koalisyon hükümetlerinin olağan hale gelmesine neden olmaktadır. Koalisyon hükümetleri seçimden seçime görevlerini yerine getirebilmektedirler. Hükümet politikasından tek bir partinin sorumlu olduğu ve herkesin beğenisini kazanan Westminster modelinin bu özelliği Kıta Avrupası'nda görülmemektedir. Genel olarak tek bir seçim döneminde iktidarda kalabilen bu hükümetler, halka karşı sorumlu olduklarının bu sayede farkına varmaktadır (Turhan, 1993: 80).

Yürütmenin iki başlı olması, parlamenter sistemi başkanlık sisteminden ayırmakta ve daha üstün kılmaktadır. Devlet başkanı yürütmenin sorumsuz yani yetkisiz kanadını oluşturmaktadır ve görevine parlamento son verememektedir. Başbakan ise bir diğer yürütme başı olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet başkanının işleri, parlamenter sistemin bir kuralı olarak, başbakan ve bakanlar kurulu tarafından imzalanmaktadır. Bu durum başkanlık sisteminde, tek bir makamda toplanan yetkilerle gerçekleşmektedir. Başkanlık makamı, hem hükümetin hem de devletin başının birleştiği yer olup, yürütme organı yalnızca başkan olarak kabul edilmektedir (Turhan, 1993: 81).

Parlamenter sistemde, yasama organı ve yürütme organı olan meclisten çıkan yürütme organı arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkması gibi durum oldukça düşük bir olasılıktır. Anlaşmazlık yaşandığında ise yürütmenin yasama için fesih kararı alabilmesi veya yasamanın yürütme üzerindeki güvenoyuna sahip olması anlaşmazlıkların çözülmesi için zemin hazırlayan ve uzlaşmaya iten yetkililerdir.

Diğer sistemlerden farklı olarak parlamenter sistemde hükümet kurma yetkisine sahip olan parti her şeyi kazanmış olarak sayılmamaktadır. Bunun nedeni, yasama ve yürütmenin birbirleriyle işbirliği içinde çalışmak durumunda kalmalarıdır. Böyle bir durum yasamanın yürütmeyi denetleyebilmesine ve muhalefet partilerinin de söz sahibi olmasına yol açmaktadır. Kısaca, parlamenter sistemde seçim sonunda herkes birtakım şeyler kazanmış olmaktadır.

İktidarda olan partinin var olan siyasi algıyı değiştirmesi zordur. Böylece muhalefet partilerinin de rolü ve önemi büyük olmakta ve halkın her kesiminin temsil edilmesi sağlanmaktadır. Böyle bir bakış açısından ise parlamenter sistemin demokrasiyi beslediği görölmektedir.

Parlamenter sistemde devlet başkanları partiler üstü ve tarafsız olup, toplumun tamamını temsil etmektedir. Ayrıca siyasal çatışmalarda arabuluculuk yapma gibi rollere de sahiptir (Gözler, 2012: 27).

Parlamenter sistemin dezavantajları şöyle açıklanabilmektedir:

1- Hükümet halkın seçtiği parlamento üyelerince seçilmektedir.

2- Hesap sorabilmek için sorumlulukların tespit edilmesi, özellikle koalisyon hükümetlerinde kolay olmayıp; başbakanın sorumluluklarını başkalarının üstüne yıkmasına neden olabilmektedir.

3- İstikrarsız ve kısa süreli görev başında kalan hükümetlerden hesap sorulamamaktadır.

4- Seçmenin oy verdiği milletvekillerinin başbakan olarak kimi destekleyeceği seçmen tarafından bilinmemektedir. Yani, parlamenter sistem “önceden bilinebilirlik” bakımından düşük seviyededir (Uluşahin, 1999: 79).

5- Parlamentonun güvenoyuna gereksinim duyan hükümetlerde istikrarsızlığa sebep olması, parlamenter sistemin en çok eleştiri alan özelliklerindedir (Lijphart, 1997). Hükümetin görevine parlamento tarafından son verilebiliyor olması potansiyel bir istikrarsızlık yaratmaktadır (Uluşahin, 1999: 142-160).

BÖLÜM 3: BAŞKANLIK VE YARI BAŞKANLIK SİSTEMLERİNİN KARŞILATIRILMASI: FRANSA VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ÖRNEĞİ

3.1. Fransa Örneği

1789 İhtilalinden bu yana on beş anayasal rejim değişikliği geçiren Fransa’da, ortaya çıkan türlü rejimler şu şekildedir: Mutlakiyet (konsüllük, I. ve II. İmparatorluk), anayasal monarşi (1791 Anayasası, 1814 ve 1830 şartları), başkanlık (II. Cumhuriyet) ve parlamenter cumhuriyet (III. ve IV. Cumhuriyet). Böyle bir durumun açığa çıkmasının sebebi olarak Fransa’nın tarih boyunca yaşadığı devrimler gösterilmektedir. Söz konusu olan bütün rejimler kendinden bir öncekine tepki amacıyla ortaya çıkmış ve Fransa’nın idari ve siyasi kurumlarını biçimlendirmiştir (Köksoy, 2011: 88).

Parlamentoyu temele alan bir rejim olan 4. Cumhuriyet rejiminin halk desteğinden uzak olması ve istikrarlı bir koalisyon hükümetinin kurulamaması rejimin yürütülmesi noktasında sorun çıkarmıştır (Alkan, 2013: 169) .

12 yıl süren ve 20 hükümetin kurulmuş olduğu 4. Cumhuriyet rejiminde yaşanan sömürgeler problemi rejimin sonlanmasına neden olarak gösterilmektedir. Fakat, 1954 yılı Vietnam yenilgisi, Cezayir problemi ve 1958 askeri darbesi istikrarsız hükümetler karşısında bir tepki meydana gelmesine sebep olmuştur.

Hür Fransız Ordusu’nun komutanı General Charles de Gaulle, İkinci Dünya Savaşı’nın başlarında geliştirdiği strateji ve Almanlara karşı olan üstünlüğü ile oldukça ön plana çıkmıştır. Gaulle 4. Cumhuriyet’in ilk zamanlarında kurulan hükümetin başkanı olup; 4. Cumhuriyet Anayasası’nın istikrarsızlığa neden olacağını söyleyerek 1946’da istifa ederek görevinden ayrılmıştır (Alkan, 2013: 169-170).

Cezayir sorunu ve Gaulle gibi bir devlet adamı Beşinci Cumhuriyet’in ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sistemin yapısı 1958’de halk oylaması ile belirlenmiştir. “Meclis düzeni” ya da Gaulle’in söylemiyle “partiler düzeni” olan dördüncü

cumhuriyet sonrasında meclis arka plana atılmış ve yürütme sağlamlaştırılmıştır (Ataöv, 2011: 182-183) .

İlk olarak meclisin güven oyunu alarak hükümeti kuran De Gaulle, sonrasında ise meclisin çıkarmış olduğu iki yasayla beraber yetkileri kendinde birleştirmiştir. Daha sonra 5. Cumhuriyet Anayasası'nı hazırlayarak bu anayasa için referanduma gitmiş ve %80'in desteğini almıştır. Referandumda kabul edilen bu anayasa, sömürgelere bağımsızlık vermektedir. Böylece 5. Cumhuriyet ile birlikte sömürge konusu halledilmiş ve parlamentonun üstünlüğü yok edilmiştir. 1962 yılında ise Gaulle'ün halk oylamasına sunduğu anayasa değişikliğinin kabul edilmesiyle birlikte, cumhurbaşkanının direkt olarak halk tarafından seçilmesi kabul edilmiş ve Fransız tipi yarı-başkanlık sistemi biçim almaya başlamıştır (Alkan, 2013: 170).

1958 Anayasası, cumhurbaşkanının rolünü merkezileştirerek yürütmeyi güçlendirmeyi ve istikrar sağlamayı hedeflemektedir. Söz konusu anayasada liberal, cumhuriyetçi ve parlamenter gelenekler korunmakta ancak, parlamentonun yetkileri sınırlandırılmaktadır. 1962 yılında gerçekleştirilen, cumhurbaşkanını halkın seçmesi düzenlemesiyle Fransız tipi yarı-başkanlık sistemi İngiliz parlamenter sistem ve ABD başkanlık sistemi arasında durmaktadır (Korkmaz, 2012: 108).

Beşinci Cumhuriyet pek çok konuyu halk oylamasına sunmanın önünü açmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yarı doğrudan demokrasinin uygulama alanlarının çok fazla arttığı görülmektedir. 1946 Anayasası ile meclise verilmiş olan üstünlüğün de önüne geçilmiş ve ulusu parlamento değil devlet başkanı temsil eder duruma gelmiştir. Halkın asıl muhatabı devlet başkanı makamı olmuştur. Bu karma düzen kimilerine göre çelişiklere sebep olacak ve ömrü kısa kalacakken, Beşinci Cumhuriyet anayasası, Üçüncü Cumhuriyet sonrasında, Fransa'da en uzun süreli varlığını devam ettiren anayasa olarak kabul edilmektedir (Eroğul, 2012: 132-133).

3.1.1. Yürütme Organının Yapısı

Yürütme organı, 1958 Fransız Anayasası kapsamında cumhurbaşkanı ile bakanlar kurulu ve başbakandan oluşmaktadır.

3.1.1.1 Cumhurbaşkanı

2 Ekim 2000'de yapılan anayasa değişikliğiyle birlikte halk tarafından seçilen cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıl olarak kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı adaylığı için en az 23 yaşında olmak gerekmektedir. Ayrıca, parlamentonun, ekonomik ve sosyal konsey üyelerinin, belediye meclisi üyelerinin ya da otuz veya daha fazla il temsilcileriyle beraber 500 kişilik sunucular listesi tarafından aday olarak gösterilmek, Anayasa Konseyi'nin de bu adaylığı onaylaması gerekli olan diğer koşullardır. Adaylık konusunda ciddi tutumda olmayanları sistemden elemek amacıyla bu tarz bir adaylık mekanizması geliştirilmiştir. Bütün ülkenin seçim bölgesi olarak kabul edildiği cumhurbaşkanlığı seçimi, gizli oy ve iki turlu çoğunluk usulüne göre yapılmaktadır. İlk turda yeterli çoğunluğa ulaşamayan adaylar ikinci turda elendikten sonra en çok oy alan iki aday on beş gün sonrasında gerçekleştirilen ikinci tur oylamasına kalmakta, burada en fazla oya sahip olan kişi cumhurbaşkanı olarak seçilmektedir. Cumhurbaşkanı olarak seçilen bir kişi, tekrar cumhurbaşkanı olarak seçilebilme hakkına sahiptir.

Yürütmenin ve devletin başı olarak kabul edilen Fransız cumhurbaşkanının bu mahiyeti sembolik değil, gerçektir. Anayasanın 8 ile 18. Maddeleri arasında cumhurbaşkanının yetkileri belirtilmektedir. Söz konusu bu yetkiler olağan dönemlerde ve olağanüstü dönemlerde olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenebilmektedir. Hükümete ve idari örgütlere karşı olan yetkiler, parlamentoya karşı olan yetkiler, yargısal yetkiler ve referandum yetkisi olağan dönem yetkileridir (Çam, 2000: 165). Bu yetkilerden bazıları tek imzayla kullanılırken, bazıları da karşı imza ile kullanılabilir. Karşı imza ile kullanılan yetkiler bakanlar ve başbakan için de neticeler oluşturmaktadır. Bakanlar kurulu ve cumhurbaşkanlığının beraber kullandığı yetkilerde, cumhurbaşkanı olmadan o yetki kullanılamamaktadır. Hükümet içerisinde cumhurbaşkanının önemi oldukça büyüktür.

Başbakanı ve başbakanın önerisi doğrultusunda bakanları atamak cumhurbaşkanının en önemli hükümet yetkilerinden biridir. Başbakanın görevini sonlandırma yetkisi bulunmasa da hükümetin toplu biçimde istifa etmesiyle başbakanın görevi sonlanmaktadır. Başbakanı atama noktasında herhangi bir anayasal kısıtlama yoktur. Ancak, başbakan atanırken parlamento çoğunluğunu da dikkate almak gerekmektedir.

Dış memleketlere elçi ve özel temsilci göndermek, üst seviyedeki sivil kamu görevlilerinin atamasını yapmak, Bakanlar Kurulu'na başkanlık yapmak ve ordunun başkomutanı olmak cumhurbaşkanının sahip olduğu hükümet ve idari yetkilere örnektir. Parlamentoyla alakalı dikkat çekici en önemli yetki ise meclisi dağıtma yetkisi olup, bu yetkinin kullanılabilmesi için cumhurbaşkanının bakanlar kuruluna ve başbakana danışması gerekmektedir. Birbiri ardına gelen iki fesih arasında bir yıl bulunması lazımdır. Cumhurbaşkanının sahip olduğu bu yetki koşullara bağlı olmayıp cumhurbaşkanının takdirine bağlıdır. Meclisi dağıtma kararı verilirse 20 ile 40 gün içinde genel seçime gidilmesi gerekmektedir. Cumhurbaşkanı meclise gitmeden parlamentoya mesaj gönderebilmektedir. Toplantı durumunda olmayan meclis bu mesajları dinleyebilmek için olağanüstü toplanmaktadırlar. Ancak, parlamentodansa cumhurbaşkanı daha çok ulusa mesaj göndermektedir (Duverger, 1986: 129).

Parlamentonun onayladığı yasalar cumhurbaşkanı tarafından on beş gün içinde onaylandıktan sonra yürürlüğe girmekte ve bu süre içinde parlamentoda ikinci defa görüşülmesi istenebilmektedir. Eğer söz konusu kanun ikinci kez görüşülürse, kanun aynı biçimde yayınlanmak durumundadır. Yüksek Yargıçlar Konseyine başkanlıkta bulunmak ve üst düzey yargıçların atamasını yapmak cumhurbaşkanının yargısal yetkileri arasında yer almaktadır. Başbakan ve ilgili bakanlarla beraber Anayasa Konseyi üyelerini ve Yüksek Hakimler Kurulu üyelerini atayabilmektedir. Referanduma gidilmesi teklifini hükümet cumhurbaşkanına götürebilmektedir. Hükümet ve parlamento, referandum inisiyatifine sahiptirler. İsteddiği takdirde önerileri kabul etme yetkisi olan cumhurbaşkanının onların görüşlerini almadan hareket etmesi ise mümkün değildir (Duverger, 1986: 126).

Olağanüstü hallerde cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkiler anayasanın (Göze, 2013: 431) maddesinde açıklanmaktadır. Bu yetkiler yalnızca “Cumhuriyet kuruluşları, ulusun bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ya da uluslararası yükümlülükleri yerine getirme olanağı büyük ve apansız bir tehlikenin tehdidi karşısında bulunduğu ve anayasal kamu organlarının işlemez hale geldikleri zaman kullanılabilir.” Bu maddenin hayata geçmesini sağlayacak kararı cumhurbaşkanı vermektedir. Bahsi geçen bu kararın verilmesinden önce de cumhurbaşkanı başbakan, meclis başkanları ve anayasa konseyi başkanlarına da prosedür gereği danışmakta, daha sonra kararı almaktadır. Böyle bir durum Duverger’e göre, diktatörlüğün önünü açmaktadır (Duverger, 1986: 126). Bütün yetkilerini kullanabilmekte olan cumhurbaşkanı, vatana ihanet haricinde tamamen sorumsuzluğa sahip olmaktadır.

3.1.1.2. Hükümet

Hükümet, bir diğer yürütme organı olup cumhurbaşkanının atadığı bir başbakandan ve başbakanın seçip cumhurbaşkanının onayladığı bakanlar kurulu ve müsteşarlardan meydana gelmektedir. Hükümetin görevlerinden ve yetkilerinden bahsetmek Fransız hükümet sistemini incelemek için yeterlidir.

Başbakan, bakanlar ve müsteşarlar hükümeti oluşturan unsurlardır. Başbakan, cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bakan ve müsteşarların atanması için başbakan cumhurbaşkanına öneride bulunabilmektedir. Ancak, atamayı cumhurbaşkanı gerçekleştirmektedir. Bakanlar kurulunun başındaki esas kişi cumhurbaşkanıdır.

Cumhurbaşkanı önderliğinde her hafta bakanlar kurulu toplanmaktadır. Cumhurbaşkanı yazılı bir şekilde vekalet verir ve gündem önceden belirlenirse, başbakan bakanlar kuruluna başkanlık yapabilmektedir. Başbakanın görevi hükümeti yönetmektir. Fakat, yürütmedeki çift başlılıktan ve anayasanın bu konuda açık olmamasından dolayı yürütme noktasındaki yetki paylaşımları konusunda çelişkiler yaşanabilmektedir.

Milletin siyasetini yürütme yetkisi hükümete aittir ve başbakan da hükümetin yöneteni konumunda yer almaktadır. Bakanlar kurulu, hükümetin sahip olduğu tüm

yetkilere sahiptir. Cumhurbaşkanı, bakanlar kurulunun başı konumundadır. Parlamento ve cumhurbaşkanının görüşlerinin ortak olması devlet başkanının güçlenmesine; farklı olması ise sistemin parlamentarizme kaymasına neden olmaktadır (Örgün, 1999: 99-100).

3.1.2. Yasama Organının Yapısı

Fransız tipi yarı başkanlık rejiminde yapı, iki meclislidir ve parlamento, millet meclisi ve senatodan meydana gelmektedir. Halk millet meclisinde, yerel yönetimler ise senatoda temsil edilmektedir. Millet meclisi, görev süresi beş yıl olan 577 vekilden oluşmaktadır. Genel seçimlerde aday olabilmek için 23 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir.

Senato, parlamentonun bir diğer tarafıdır ve 322 üyeden meydana gelmektedir. Senatörlerin görev süresi dokuz yıl olup; sistemde tıkanıklık olmaması için her üç yılda bir 1/3 oranında yenilenmektedir. Senatör olarak seçilebilmek için 35 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir. Senatörler ve milletvekilleri için her zaman yedek üyeler seçilmektedir. Böylece beklenmedik durumlarda herhangi bir eksikliği yaşanmaması öngörülmektedir. Başkanlık sistemindeki gibi, bir senatör ya da vekil bakanlık görevi için seçildiği takdirde üyeliği düşmekte ve yedek üyeler göreve gelmektedir. Diğer bir taraftan mecliste başkan bir dönemliğine seçilmekteyken, senatoda ise üç yıllığına seçilmektedir. Mecliste parti grubu en az 20 sandalye ile, senatoda ise 14 sandalye ile kurulmaktadır.

Meclis çalışmaları sebebiyle kullanılan oylar ve söylenen sözler parlamento üyelerine herhangi bir sorumluluk yüklememektedir. Dokunulmazlıkların sınırları bizim ülkemize göre daha dardır ve yalnızca parlamento toplantı halinde olduğu zaman geçerli olmaktadır. Kendi meclislerini yönetmek haricinde senato ve meclis başkanlarının başka önemli görevleri de vardır (Örgün, 1999: 97-98). Söz konusu görev ve yetkiler arasında Anayasa Konseyi'ne üçer üye seçmek ve pek çok başka yüksek kurula üye seçmek yer almaktadır. Bu görev ve yetkiler, senato ve meclis başkanlarının makamlarını sembolik olmaktan çıkarmaktadır.

Yasama içerisinde yasama, araştırma ve delegasyon olmak üzere üç tür komisyon yer almaktadır. Milletvekili veya senatör bu komisyonlardan sadece bir tanesine üye olma hakkına sahiptir (Örgün, 1999: 98).

Parlamentonun yetkilerine dair 1958 anayasası, kanunların parlamentoda onaylanacağını ve şu konuları düzenleyebileceğini ifade etmiştir:

- 1- “Medeni haklar ve kamusal özgürlüklerin kullanılması için vatandaşlara tanınan temel güvenceler; ulusal savunmanın vatandaşların malları ve kişilikleri üzerine yüklediği yükümlülükler
- 2- Kişilerin, şahsi hal ve uyrukluğ; evlilik rejimleri, miras ve bağışlar
- 3- Suç, cürüm ve kabahatlerin ve bunlara verilecek olan cezaların belirlenmesi; ceza yargılama usulü; af; yeni bir yargı yerinin kurulması ve yargıçların derecelerinin düzenlenmesi
- 4- Her türlü verginin tabanı, oranı ve tahsil şekli ve şartları, para emisyon rejimi
- 5- Parlamentoyu meydana getiren iki meclisin ve yerel yönetim meclislerinin seçim sistemleri
- 6- Kamu kurumları kategorilerinin oluşturulması
- 7- Devletin sivil ve askeri memurlarına temel güvence sağlanması
- 8- Özel işletmelerin kamulaştırılması ve işletmelerin mülkiyetinin kamusal sektörden özel sektöre devredilmesi (mad. 34).”

Söz konusu anayasa gereğince şu konularda kanun, esas ilkeleri tespit etmekle yükümlüdür (Yavuz, 2000, s. 234):

- 1- “Milli savunmanın genel örgütlenmesi
- 2- Yerel yönetim birimlerinin serbest yönetimi, yetkileri ve gelir kaynakları
- 3- Eğitim ve öğretim
- 4- Mülkiyet rejimi, aynı haklar ve medeni ve ticari yükümlülükler
- 5- Çalışma hakkı, sendika hakkı ve sosyal güvenlik.”

Fransız Beşinci Cumhuriyeti Anayasası yürütmenin daha etkili olmasını sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Paket oylama yöntemiyle millet meclisinin yasama görevi sınırlandırılmış ve yürütme güçlendirilmiştir. Paket oylama yöntemi, tekliflerin ve maddelerin, istenilenlerin içeride istenmeyenlerin dışarıda kalmasını sağlayacak

şekilde gruplandırılarak oylanmasına fırsat vermekte ve yürütmenin daha güçlü olmasına neden olmaktadır (Yavuz, 2000: 239).

3.1.3. Siyasi Partiler

Fransa'da parlamenter muhalefetin önemi, İngiltere'yle karşılaştırıldığında daha azdır. Bunun nedeni ise Fransa'da muhalefetin tek partiden meydana gelmesidir. Parlamento her dönem farklı muhalefet partilerine ev sahipliği yapmaktadır. Fransız partilerinin en fazla dikkat çeken özellikleri sürekli olmamalarıdır. Fakat, siyasi görüşlerde istikrarsızlık görülmemektedir. Bu durumun sebepleri geniş kapsamlıdır.

Parlamentonun etkinliği ve parti disiplini konuları Avam Kamarası ve Kongreden oldukça farklı yansımalara sahiptir. Fransa'da hem parti sayısı hem de yapı biçimi çoktur. Gevşek ve sert disiplinli olmak üzere pek çok parti bulunmaktadır. Partilerin ömrü kısa, yapısı esnek olup, birbirleriyle birleşebilme veya tekrardan yapılanmaya gitme gibi özelliklere sahiptirler. Bu durumun nedeni olarak ise eğilimlerin ve fikirlerin değişmesine neden olan Fransız Devrimi gösterilmektedir (Durgun, 1999: 177-178).

3.2. ABD Örneği

1787'de Philadelphia'da Kurucu Meclisin kararı çerçevesinde başkanlık sistemi oluşmuştur. Başkanlık sisteminin hedefi ABD'nin kurulması sırasında ortaya çıkabilecek problemlerin önüne geçmektir. 1492'de Christopher Columbus'un Amerika kıtasını keşfetmesinden yüz yıl kadar sonra İngiliz göçmenlerin kıtaya gelmesiyle Amerikan birliği kurulmuştur. Farklı zamanlarda farklı bölgelerden ve farklı düşüncelerden pek çok kişi Amerika'ya göçmüşlerdir (Kuzu, 2011: 19).

Zaman geçtikçe kıtanın sahip olduğu zenginlikler ve ticaret sayesinde göç kolonileri güçlenmiş ve Fransa ile yapılan savaşların bitmesinin ardından da coğrafi konumlarından doğan rahatlık ve özgürlük mantığıyla hareket etmişlerdir. Ticari etkinlikleri yükseltmek ve bölgedeki büyük güç olabilmek için daha rahat ve bağımsız hareket edebilmenin yöntemlerini aramaya başlamışlardır (Oruçlu, 2008: 11).

İngiltere'den yayılcı toprak ve ticari politikalar noktasında destek talebinde bulunan kolonilerin bu istekleri, İngiltere'nin kolonileri savunmak için gerekli olan bazı mali yükümlülükleri kolonilere yüklemesiyle çatışmaya neden olmuş ve kolonilerin İngiltere'ye isyan edip ana kıtadan kopmalarını sağlamıştır (Oruçlu, 2008: 13).

İngiltere'nin kolonilere 1760 Şeker Yasası, 1765 Pul Yasası, 1773 Çay Yasası gibi vergiler yüklemesi karşısında koloniler, “temsilsiz vergi olmaz” ilkesini öne sürerek parlamentoda temsil edilmedikleri için vergi verme yükümlülüklerinin olmadıklarını belirtmişlerdir (Bal B. , 2001: 41).

Mali durumu oldukça kötü duruma gelen İngiltere'nin vergileri artırması ve kolonilere değişik baskılar uygulaması aradaki iplerin iyice kopmasına neden olmuş ve hem İngiltere'ye hem de diğer sömürgeci ülkelere karşı kolonilerin bilinçli olmalarını sağlayarak birleşmelerinin önünü açmıştır. Savaşlarda birlik olma haricinde anlaşmada zorluk çeken sömürgeler, dayanışma ve bağımsızlık konularında adımlar atmışlardır (Oruçlu, 2008: 12).

1776'da Bağımsızlık Bildirgesi ilan eden koloniler, herkesin eşit hakka sahip olduğunu ve özgürlüklerinden ödün vermeyeceklerini dile getirmişlerdir. ABD'nin bağımsız olduğunu ve öyle de kalacağını ifade etmişlerdir. Bu bildiri sonrasında kolonilerin özgürlüğü tanınmış ve bildiri Amerikan tarihinin en önemli değerlerinden biri haline gelmiştir. Savaş sonrasında bazı ekonomik sıkıntıların yaşandığı ABD'de 1783'de oluşturulan Konfederasyon Kanunnamesi gereksinimlere cevap veremediğinden dolayı vergiler toplanırken sıkıntılar açığa çıkmış ve ordu kurulamamıştır. Bazı yerlerde isyanlarla karşılaşmıştır. Yalnızca Konfederasyon Maddelerini değiştirmekle görevli olan Kurucu Meclis, yeni bir hükümet yapısı kurmaya başlamışlardır (Oruçlu, 2008: 14-15).

Yeni sistemin eyaletler arasında koordinasyonu sağlamasına ve birbirine bağlayıcı özellikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda hazırlanmış olan anayasanın uluslararası alanda söz hakkı olan, ekonomik açıdan istenen politikaların uygulanabileceği ve 13 kolonin ortak çıkarlarının gözetildiği bir anayasa olmasına dikkat edilmiştir (Oruçlu, 2008: 15).

Eyalet meclislerinin anayasanın yürürlüğe girebilmesi için onay vermektedir. Ancak, Federal Anayasa Virginia ve New York eyaletlerinde tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkilerin nedeni anayasanın yönetimi baskıcı bir yapı haline getireceğinden endişe duyulmasıdır. Sonuç olarak iki türlü görüş açığa çıkmış ve çift siyasi parti sisteminin temelleri atılmıştır (Oruçlu, 2008: 15).

Federal İdari ve başkanlık gibi siyasi yapısı bulunan ABD'nin böyle bir yapı içinde olmasının nedenleri kısaca açıklanmıştır. ABD hiçbir döneminde üniter bir devlet yapısında olmamıştır. ABD ile bir bütün halinde olan başkanlık sistemi, cumhuriyetçi ve liberal açılıma sahip bir anayasa doğmuş olup ABD'nin tarihi, siyasi ve fiziki koşulları kapsamında değişmiş ve gelişmiştir (Oruçlu, 2008: 15).

3.2.1. Yürütme Organının Yapısı

3.2.1.1. Başkanlık Seçimi

Kökleri 1787 Anayasasına kadar dayanan başkanlık sistemi, ABD Anayasasının esas kurucularının Krallıkların olduğu bir çağda yetkileri kısıtlı bir başkanlık makamı yaratmasıyla ortaya çıkmıştır. Başkanın ne şekilde seçiminin yapılacağı ise en önemli sorulardan biriydi. O dönemlerde, pek çok eyalette yönetici konumundaki valilerin seçimi yasama organı tarafından yapıldığı için başkanın yasama organınca seçilmesi gerektiği konusunda yaygın bir görüş vardı. Bu görüş altı eyalette reddedildiği, üç eyalette kabul edildiği için reddedildi. En sonunda ise halkın belirlemiş olduğu bir “Seçim Şurası” tarafından başkanın seçilmesine karar verildi (Dahl, 1995: 62-65).

Halkın direkt olarak başkan seçememesinin nedeni olarak eyaletlerin oldukça geniş bir coğrafyada yayılmış konumda olması ve ulaşımın gelişmemesi gösterilmektedir. Günümüzde ise ABD'de başkan, dört yıl görev süresine sahip olup genel oyla ve iki dereceli seçimle görev başına gelmektedir. Ülke hangi koşullar altında olursa olsun anayasa gereğince dört yılda bir seçim yapılması zorunludur. Bir başkan ikinci kez seçilebilir ancak sekiz yıldan sonra tekrar seçilemez; sekiz yıl son sınırdır (Tosun & Tosun, 1999: 59).

İlk başlarda bir başkanın kaç dönem seçilebileceğine dair herhangi bir kısıtlama koyulmamış ve Washington ve Jefferson'ın iki dönemden sonra tekrar aday olmamaları bir gelenek haline gelmiş olsa da bu durum, Franklin Roosevelt'e kadar devam etmiştir. İki dönemden sonra 1940 seçimlerinde üçüncü ve 1944 seçimlerinde dördüncü defa başkan seçilen Roosevelt'in teamülü bozması üzerine, 1951 yılında anayasada düzenleme yapılmış ve bir başkanın en fazla iki dönem başkanlık yapabileceği belirtilmiştir. Kendinden önceki başkanın istifa etmesi veya ölmesinden dolayı başkanlık koltuğuna oturan bir kimse yine yalnızca dört yıl daha başkan olarak seçilme hakkına sahiptir (Özer, 1998: 22).

Başkan olarak seçilebilmek için gerekli olan şartlar şu şekildedir:

- ABD'de doğmak,
- ABD vatandaşı olmak,
- En az otuz beş yaşında olmak,
- En az on dört senedir ABD'de yaşıyor olmak.

Söz konusu bu şartlar haricinde anayasada yer almayan ancak toplumun kabul etmiş olduğu bazı şartlar da vardır ve şöyle sıralanabilmektedir (Özer, 1998: 23-24):

- Devlet idaresinde önemli görevler yapmak ya da büyük iki partiden birinin üst düzeyde yöneticiliklerini yapmak,
- Kuzeyli olmak
- Niteliklerinin baskı gruplarınca kabul edilebilir olması,
- İngiliz kökenli ve Protestan olmak (Katolik John Kennedy ve Afrika kökenli Barack Obama istisnalardır)

Başkanın nasıl seçileceğinin düzenlendiği ABD Anayasasının ikinci maddesinin birinci bölümü doğrultusunda, seçmenler ilk olarak Seçmenler Şurasını seçmektedirler. Her federe devlet veya eyalet, kongrede ne kadar temsilci bulunduruyorsa o kadar ikinci seçmen seçmektedirler. Bu sayı da Temsilciler Meclisi'nde yer alan vekiller ve Senato'daki iki senatör sayısının toplamı anlamına gelmektedir.

2012 seçimleri kapsamında ikinci seçmen sayısı 538 olarak belirtilmektedir. Başkan olarak seçilmek isteyen bir kişinin ikinci seçmenlerin mutlak çoğunluğundan oy alması gerekmektedir. Bu oy sayısı ise 270'dir. Ocak ayının ikinci pazartesi federe devletin hükümet merkezinde seçilmiş olan delegeler oy verme işlemlerini

tamamlamaktadırlar. Başkentte toplanan oylar, Senato Başkanının başkanlığında Kongre’de bütün üyelerin önünde sayılmakta ve oyların yarısından fazlasını yani 270 oyu alan kişi de başkan olarak seçilmektedir (Yanık, 1997: 39-40).

İkinci seçmenler halk adına oy verdikleri için halk hangi başkan adayına oy vermek istiyorsa ona oy vermek durumundadırlar (Özer, 1998: 27). Dolaylı da olsa başkanı seçen halktır. Sartori de bu seçim yönteminde halk iradesinin bulunduğunu ve bu açıdan herhangi bir sorunun olmadığını belirtmektedir (Sartori, 1997: 113-114). Bahsi geçen yöntem doğrultusunda seçilmiş olan başkan, ABD Yüksek Mahkeme Baş Yargıcının yönettiği bir yerde 20 Ocak’ta anayasada ifade edilmiş olan yemin metnini İncil’e el basarak okuduktan sonra görevine başlayabilmektedir (Özer, 1998: 27).

3.2.1.2. Başkanın Görev ve Yetkileri

Yürütme yetkisinin tamamıyla başkanda toplandığı sistemde başkanın yetkileri, hem uluslararası alanda hem ulusal alanda oldukça geniştir. Bazı görüşler, 1787 Anayasasını oluşturanların bir kralın gücüyle bir başbakanın sahip olduğu yetkileri seçim yoluyla bir tek makamda bir araya getirdiklerini ifade etmektedirler (Vernon, 1961: 138).

Yürütme yetkisinin bütünüyle başkanda olmasından dolayı sistem monarka benziyor olsa da bu yetkilerin kapsamı yürütmeye kısıtlı olduğu için sistem uygulayıcı pasif başkanları hafızalara getirmektedir (Çam, 2000: 105). Bir diğer taraftan şunu belirtmek gerekmektedir ki ABD siyasal zemini, tek adam yönetiminin bir diktatörlüğüne evrilmesini engelleyecek temellere dayanmaktadır.

Yürütme organının görevi var olan mevzuatın usulüne göre uygulanmasını sağlamaktır. Her ne kadar basit bir görev gibi görünüyorsa da aslında oldukça zor bir görevdir. Söz konusu mevzuat uygulanırken başkan bazı konularda bir sorun yaşar ve başarısız olursa suç oluşabilmektedir (Thorpe, 1922: 94).

Sembolik ve politik rollerin bir tek makamda bir araya getirildiği ABD’de başkan, yalnızca kendi partisinin başı değil tüm Amerika’nın temsilcisi ve Amerika’nın

somut hali olarak kabul edilmektedir (Wolfinger, Shapiro, & Greenstein, 1976: 393). Başkanlık sisteminin parlamenter sistemden farkları arasında, başkanlık sisteminde başkanın hem hükümetin hem de devletin başı olarak gösterilmesi yer almaktadır. Fakat başkan, bu özelliklerinden ve yürütme görevini yerine getirirken yürüttüğü uygulamalardan dolayı herhangi bir siyasi sorumluluk taşımamaktadır.

ABD başkanı aynı zamanda Silahlı Kuvvetlerin de başkomutanı olarak kabul edilmektedir. Bir sivilin silahlı kuvvetlerin başkomutanı olarak kabul edilmesi, askeri diktatörlüğün karşısında verilebilecek en iyi güvencedir (Acheson, 1961: 44). Başkanın başkomutan olarak kabul edilmesinin temelleri 1794 Whiskey isyanının büyümesini engelleyen ABD'nin ilk başkanı George Washington ile atılmıştır (Schmidt, Shelley, & Bardes, 1987: 380). Başkomutanlık makamı, savaş sonlandırma, barış müzakereleri başlatma, silahlı kuvvetleri kullanıp kullanmamaya karar verme gibi yetkilere sahiptir (Arı, 2009: 98). Hangi dereceden olursa olsun askeri personellerin atamasını da başkan yapmaktadır.

Amerikan diplomasisinin şefi olarak kabul edilen başkan, diplomatik alanda da ön olana çıkan yetkiler barındırmaktadır. Bu yetkiler arasında elçilerin, konsolosların atanması, devletleri tanıma ve senatonun onaylamasıyla uluslararası antlaşmaları imzalama gibi yetkiler vardır Kuzu, (Kuzu, 2011: 31). Özet olarak, Amerika'nın uluslararası politikalarının uygulanmasında ihtiyaç duyulan bütün yetkiler başkanda toplanmıştır.

Federal yönetim sisteminin şefi olarak başkanın atama yetkisi, federal görevliler için de geçerli olmaktadır (Çam, 2000: 107). Senato'nun da onayıyla birlikte bakanların, federal hakimlerin, idari personellerin ve ofis görevlilerinin atamaları başkan tarafından gerçekleştirilmektedir. Mahkeme üyeleri haricinde her derecedeki memur ve bakanların azledilmesi için ise başkanın Senato'nun onayına gereksinimi bulunmamaktadır (Tosun & Tosun, 1999: 65).

Başkan aynı zamanda Birleşik Devletlere karşı işlenen suçların infazını erteleyebilme veya affetme gibi yetkilere de sahip olup; kendisine veya yerine bakan

kişiyeye yöneltilen ispat edilmiş bir suçunu ya da ölüm cezası alan kişiyi istisna bir durum olarak affedememektedir (Acheson, 1961: 46).

Başkanın sahip olduğu veto yetkisi yasama kapsamındaki önemli yetkilerden biri olarak kabul edilmektedir. Kongre’de kabul edilen yasaları onaylayan bir tek yetkili makam bulunmakta olup, bu makam başkanlıktır. Başkan istemediği bir yasayı veto etme hakkına sahiptir. Ancak veto edilen bir yasa teklifinin yasalaşması, Temsilciler Meclisi’nin ve Senato’nun ayrı ayrı 2/3 çoğunlukla öneriyi kabul etmeleri halinde yine de mümkün olmaktadır. Başkan veto etmek veya onay vermek için on günlük bir süreye sahiptir. Temsilciler Meclisi ve Senato olmak üzere ayrı ayrı her iki meclisin de 2/3 çoğunluğuna erişmek zorunda olması başkanın ne kadar büyük yetkiler taşıdığını ortaya koymaktadır (Arslan & İzci, 2003: 286).

Dolaylı yoldan yasa önerme yetkisine de sahip olan başkan söz konusu yetkisini, yasama yılının başında ister mesaj göndererek isterse de rapor yoluyla Kongre’ye öneriler de bulunabilmektedir (Öztürk ve Kurt, 2013: 20). Fakat bu durumun herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Kongre üyelerinin partileri, başkanın karizması vb. gibi faktörler yasama programının yürürlüğe sokulması konusunda etkili olmaktadır. Örneğin, John Tyler bu konuda pek başarı gösteremezken; Theodore Roosevelt, Franklin Roosevelt ve Lyndon B. Johnson başarılı olmuşlardır (Schmidt, Shelley, & Bardes, 1987: 384).

3.2.2. Yasama Organının Yapısı

3.2.2.1. Kongre Üyelerinin Seçimi

Yasama ve kongre ABD’de birbirleriyle oldukça bağlantılı iki kavramdır. Temsilciler Meclisi ve Senato olmak üzere iki meclisten meydana gelen kongre, basit çoğunluk esası doğrultusunda halk tarafından farklı bir seçimle göreve getirilmektedir. Sonuç olarak kongrede çoğunluğa sahip olan parti ile hükümeti yönetmekte olan parti birbirinden farklı olabilmektedir. İki farklı seçimle seçilen yasama ve yürütme organlarından yasama organı, başkandan ayrı bir biçimde oluşumunu sürdürebildiğinden dolayı bağımsız olma özelliğini kaybetmemektedir (Tunç & Yavuz,

2009: 9). Yürütme organı, yani başkan, yasama organını feshedemez (Siaroff, 2003: 309).

İki meclisten oluşmakta olan yasama organında bu durum bir zorunluluk olarak kabul edilmemektedir. Başkanlık sisteminde tek meclis de olabilmektedir. Tek veya iki meclis olması devletin üniter veya federal devlet yapısıyla alakalı olmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, meclis seçiminin başkanlık seçimlerinden ayrı bir şekilde gerçekleştirilmesidir (Tunç & Yavuz, 2009: 9).

Her bir üyesi kongre bölgelerini temsil etmekte olan Temsilciler Meclisi 453 üyeden oluşmakta ve üye seçimleri gerçekleştirilirken her devletin nüfusa göre oranına bakılmaktadır. Bu da, hangi federe devletin nüfusu daha fazlaysa daha çok üye çıkartabileceğini ifade etmektedir. Temsilciler Meclisi'nde yer alan üyeler hangi bölgeden seçildilerse o bölgeyi temsil etmektedirler. Federe devletlerin meclise yolladıkları temsilcilerin sayısı on yılda bir gerçekleştirilen nüfus sayımı kapsamında değişiklik gösterebilmektedir. İki senede bir tekrarlanan seçimlerde temsilci olabilmek için yedi senedir ABD vatandaşı olmak ve 25 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir (Bilir, 2013: 150).

Bir kez temsilci seçilen kişinin tekrar temsilci seçilmesine ilişkin herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. "Speaker" olarak adlandırılan Temsilciler Meclisi'nin başkanı mecliste çoğunluğu elinde tutan partiden seçilmektedir. İngiltere'de speaker bir partiye üye değilken ABD'de üyedir. Ayrıca, sayıları yirmiye bulan ve üye sayıları da 20 ile 30 arasında değişiklik gösteren komisyonlar da Temsilciler Meclisi'nde yer almaktadır (Vernon, 1961: 135).

Meclis komisyonlarının başkanları seçilirken de yine çoğunluk partilerinden seçildiklerinden dolayı azınlık partilerinin etkinlikleri oldukça sınırlandırılmıştır. Temsilciler Meclisi, vergileri eyaletler değil vatandaşlar ödediği için mali kanun önerilerinin Temsilciler Meclisi'nde yapma ve başkanlık seçimi sırasında ikinci seçmenlerin yeterli çoğunluğa erişemeyip başkanı seçememeleri halinde üç aday içinden başkanı seçme gibi kendilerine özgü iki tane yetkiye sahiptir (Kuzu, 2011: 35).

100 üyeden meydana gelen Senato'ya 50 tane federe devlete sahip olan ABD'de her federe devlet iki senatör çıkartmaktadır. Senatoda bütün devletler eşit sayıda senatöre sahiptir. Senatör seçilebilmek için ise 30 yaşını doldurmak, 9 yıllık ABD vatandaşı olmak ve hangi eyaletten aday olunduyorsa o eyalette ikamet etmek gerekmektedir (Bilir, 2013: 150).

On altı tane daimi komisyona sahip olan senatonun başkanlığını “başkan yardımcısı” yürütmektedir. Senatodaki uzmanlık gerektiren istikrarlı daimi komisyonlar, parlamentonun daha etkin olmasını sağlamaktadır. Söz konusu komisyonlarda liyakat ve uzmanlaşma oldukça önem taşımaktadır. Senatonun, başkanın atamış olduğu bakanları, yüksek rütbeli memurları, yüksek mahkeme üyelerini, büyükelçileri ve önemli bürokratların atamalarını onaylama yetkisine sahip olup; bir gelenek olarak senatonun bu yetkisinin her zaman olumlu yönde kullandığı görülmektedir (Kuzu, 2011: 35).

3.2.2.2. Kongrenin Görev ve Yetkileri

Yasama yetkisi, ABD Anayasasının ilk maddesi gereğince Kongre'de bulunmaktadır. Savaş ilan etme, antlaşmaları onaylama, bütçeye onay verme, vergi koyma, yürütmeyi denetleme ve halkı temsil etme gibi yetkiler de Kongre'de bulunmaktadır. Anayasada açıkça ve ima edilerek belirtilmiş yetkilerle yasa yapma görevi Kongre'nindir. Anayasanın ilk maddesinin sekizinci kısmında Kongre'nin ulusun çıkarları için doğru bulduğu yasaları yapabileceği ifade edilmektedir. Söz konusu bu yetki yüce mahkemenin Kongre'nin zımni yasama yetkisi olduğu yönünde yorum yapmasına neden olmaktadır (Akçalı, 2013).

Yürütme organındaki herhangi birinin yasa önerme gibi bir yetkisi yoktur. Böyle bir yetkiyi sadece Kongre üyeleri kullanabilmektedir. Yasamanın kapsadığı konular ABD'de kısıtlı bir alan olup; bu alanlar dışında bir yasa yapabilmek için Kongre'nin alan dışı konuyla anayasa arasında bir bağ kurması zorunlu kılınmıştır.

Kanun önerilerinin yasalaşabilmesinde komisyonların rolü oldukça büyüktür. Bir meclisten onay alan öneri ikinci meclise gönderilir Yasa önerme yetkisini sadece

Kongre üyeleri kullanabilir. Yürütme organından herhangi birinin böyle bir yetkisi yoktur. ABD’de yasama alanı, konusu itibariyle sınırlandırılmış bir alandır. Kongre, açıkça sayılan alanlar dışında yasa yapmak istediğinde dahi anayasa ile bir bağ kurmak zorundadır.

Kongre’ye sunulan kanun önerilerinin büyük kısmı sonuçsuz kalır. Önerilerin yasalaşması sürecinde komisyonlar belirleyici rol oynar. Bir mecliste kabul edilen öneri diğer meclise gönderilmekte ve iki meclisten de geçen öneriler onay için Başkan’a sunulmaktadır. On gün içerisinde başkan bu önerileri ya kabul ya da veto etmektedir (Uluşahin, 2003: 201-203).

Yürütme karşısında Kongre’nin sahip olduğu en büyük yetkilerden biri olarak bütçe yapma yetkisi gösterilebilmektedir. Bütçe Kongre tarafında ya onaylanmakta ya da reddedilmektedir (Yazıcı, 2011: 93) Bu yetki, Başkan karşısında da oldukça önemli bir güce sahip olmaktadır.

Temsilciler Meclisi ve Senato bazı münhasır yetkilere sahiptirler. Temsilciler Meclisi’nin sahip olduğu münhasır yetkiler arasında, mali yükümlülüklerin düzenlenmesini sağlayan yasa önerilerini Temsilciler Meclisi’ne sunma ve başkanlık seçimi sırasında ikinci seçmenlerin yeterli çoğunluğa erişemeyip başkanı seçememeleri halinde üç aday içinden başkanı seçme yetkileri bulunmaktadır (Yazıcı, 2011: 93-96).

Senatonun münhasır yetkileri ise başkanın atamış olduğu bakan ve üst düzey yöneticileri onaylama ve başkanın yaptığı antlaşmaları onaylamadır. Antlaşmaların onaylanması için Senato’nun 2/3’ünün onayına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum Senato’yu dış politikada önemli kılmaktadır (Demir, 2013: 456-457).

Savaş ilan etme yetkisi Kongre’de olmasına karşın 1946’dan bu yana hiç savaş ilan edilmemiş ancak pek çok savaşa girilmiştir. Kongre kararı olmadan savaş ilan eden başkanlardan dolayı Kongre ve Başkan arasında bazı yetki sorunları çözülememiştir (Gözler, 2012: 90).

“Impeachment” Kongre’nin sahip olduğu en önemli yetkilerdendir. Bu yetki sayesinde Başkan ve bütün sivil görevlilerin vatana ihanet, rüşvet gibi ağır suçlarla suçlanması mümkün kılınmıştır. Suçlamayı yapan yer Temsilciler Meclisi iken yargılama Senato’da gerçekleşmektedir. Temsilciler Meclisi için herhangi bir çoğunluk aranmazken mahkumiyet kararının verilebilmesi için Senato’nun 2/3’ünün onayı gerekmektedir. Yargılaması yapılan kişi Başkan ise Senato’da Yüce Mahkeme başkanı da bulunmaktadır. Impeachment neticesinde ceza verilirse bu ceza kişinin görevine son verme olmaktadır (Yazıcı, 2011: 92).

Sahip olduğu iki meclis ve bu meclislerde buluna uzman komisyonlarla Kongre’nin yürütme faaliyetlerini denetleme ve izleme kabiliyeti bulunmaktadır. Aslında, mali imkanları oluşturan ve bütçeyi yapan kurum olan Kongre, doğal olarak böyle bir hakka sahip olmaktadır. Bir diğer taraftan ise komisyonların kabiliyetiyle istenilen faaliyetlerden dolayı soruşturma yapabilmekte ve bundan dolayı da mahkeme görünümü kazanabilmektedir. Amerikan siyasi tarihinde soruşturma komisyonlarının önemi oldukça büyüktür (Çam, 2000: 117).

Kongre başka kurumlarla kıyaslandığında daha şeffaf çalışmakta ve gerçekleştirdikleri faaliyetlerle alakalı bilgilere daha kolay erişilmektedir. Anayasanın belirlemiş olduğu çerçeve içerisinde faaliyetlerini devam ettiren Kongre, aynı zamanda halk tarafından da denetlenmektedir. Fakat bu denetim ve şeffaflığa rağmen halk Kongre’ye gün geçtikçe daha az güven duymaya başlamıştır. Bunun nedeni ise halkın Kongre’nin çalışmalarını olumlu bulmamasıdır. 2000’de gerçekleştirilen bir anket çalışması neticesinde halkın Kongre’ye duyduğu güven %24 oranında olumlu yönde çıkmıştır (Tanıyıcı & Aygün, 2008: 57).

3.2.3. Yargı Organının Yapısı

Yargı yetkisi, 1787 Anayasası doğrultusunda, ABD’nin en yüksek yargı organı ve Amerikan Anayasası ile kurulan tek mahkemesi olan Federal Yüksek Mahkemeye aittir. Diğer mahkemelerin kurulması ve düzenlenmesi ise kongrenin yükümlülüğündedir (Yaşın, 1997: 61).

Yüksek mahkemenin iş gücünü hafifletmek için alt mahkemeler oluşturulmuş ve yargı organı federal ve federe mahkemeler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bir diğer yandan, Amerikan halkının federal devlete karşı olan davalarını görmek için Washington'da beş hakimden meydana gelen talep mahkemesi yer almaktadır (Göze, 2013: 516).

Baş hakim ve sekiz üyeden oluşan yüksek mahkemede hakimler, senatonun onayı ile başkan tarafından seçilmekte ve bağımsızlıklarını koruyabilmek için de yaşamları boyunca olmak üzere göreve getirilmektedirler. Hakimlerin yetmiş yaşını aşması durumunda ise istedikleri takdirde emekli olma hakları bulunmaktadır. Bir kişi Yüksek Mahkeme yargıcı olarak atanmış ise kariyerinin zirvesine ulaşmış olmaktadır. Cezai sorumluluk mekanizması kullanılarak yargıçların görevlerinden alınması mümkün olmasına rağmen böyle bir yöntem henüz siyasete alet edilerek kullanılmamıştır (Kubalı, 1971: 458).

Başkanlar hakimleri atarken kendi görüşlerine daha yakın buldukları kişileri seçmektedirler. Atamalar gerçekleştirilirken Demokratlar ve Cumhuriyetçiler arasındaki dengenin korunmasına özen gösterilmektedir. Ayrıca, Yüksek Mahkeme üyeleri seçilirken birinin Katolik, birinin de Yahudi olmasına dikkat edilmektedir. Fakat şimdiye değin siyahi bir baş hakim atanmamıştır (Göze, 2013: 516).

Protokol sıralamasında ABD Başkanından sonra gelen Yüksek mahkeme kurumu, oldukça saygın ve güçlü bir yapıdır. Normal şartlarda ekimden hazirana kadar çalışma süresine sahip olan yüksek mahkemede, toplantı gerçekleştirilebilmesi için hazır olarak altı tan hakimin bulunması gerekmektedir (Bryce, 1962).

Federal Yüksek Mahkeme'nin sahip olduğu yargı yetkilerine, Amerikan Anayasasının 3. Maddesinin 2. Kısımında yer verilmektedir. Kanunların ve uluslararası antlaşmaların yorumlanmasında son söze sahip olan yüksek mahkeme, bir diğer taraftan da federal yasaların ve eyalet yasalarının anayasaya uygunluğunu kontrol etmektedir. Bahsi geçen bu yetkiler mahkemenin Başkan ve Kongre üzerinde denetim mekanizması haline gelmesini sağlamaktayken ayrıca Anayasa maddelerinin yorumlanmasını en üst mercii olan mahkemeye bırakmaktadır (Eroğul, 2012: 102).

İlk ve son derece mahkemesi olarak görev yapan yüksek mahkeme, farklı konulardaki davalara da bakmaktadır. Bu davalar (Eroğul, 2012):

1- ABD'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan, Anayasadan, federal yasalardan doğan davalar;

2- Eyaletleri birbirleriyle veya federal devletle karşı karşıya getiren davalar;

3- Bir eyaletin diğer bir eyaletin yurttaşlarına karşı açmış olduğu davalar;

4- Dış memleket temsilcilerinin taraf olduğu 'common law' ve 'equality' davalarıdır. Ayrıca bütün bu davaların temyiz organı da yüksek mahkemedir (Gürbüz, 1981: 32).

Anayasaya aykırı olarak görülen kanunlar Yüksek Mahkeme tarafından iptal edilebilmektedir. İlk zamanlarda anayasaya aykırı olarak görülen kanun sayısı oldukça az iken günümüzde bu sayı neredeyse 130 olmuştur. Yüksek Mahkeme'nin 1930'dan itibaren iptal ettiği kanunların hemen hemen tamamı, özgürlükler ve haklarla alakalıdır (Gürbüz, 1987: 102).

SONUÇ

Başkanlık sistemi, yürütme organının yasama organından bağımsız olarak doğrudan halkoyu ile göreve geldiği ve yasama organının güvenine dayanmadığı bir hükümet sistemidir. Bu sistemin savunucularına göre, yürütme organının halkoyu ile göreve gelmesi hesap verme ve sorumluluk gibi demokratik ilkelerin uygulanmasına katkıda bulunmakta, sistem yürütmede istikrar ve etkinlik sağlamak ve parlamenter sisteme kıyasla daha demokratik bir sistem oluşturmaktadır. Başkanın görev süresinin anayasayla belirlenmesi ve meclisten bağımsız olarak yürütme gücünü kullanabilmesinin, parlamenter sistemde ve özellikle çok partili modellerde ortaya çıkan sürekli hükümet değişimi ve etkisiz koalisyonların önüne geçtiği savunulmaktadır.

Parlamenter rejim ile başkanlık rejimi arasındaki en büyük ayrım, yürütme organının göreve gelişi konusundadır. Başkanlık rejiminde, yürütme organı halkoyu ile göreve gelen bir başkandan oluşmaktayken, parlamenter rejimde ise yürütme organı meclis tarafından seçilmekte ve meclise karşı sorumlu olmaktadır. Başkanlık rejimi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin daha yoğun uygulandığı bir rejim olsa da, yürütme ve yasama organlarının uyuşmazlık yaşamaları halinde tıkanıklıklarla karşılaşabilmektedir. Sert kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiş başkanlık sisteminin aksine, yarı başkanlık sisteminde bu tıkanıklıkları engelleyebilecek hukuki mekanizmalar mevcuttur. Fransa'da uygulanan sistemde devlet başkanı ile parlamento çoğunluğunun farklı veya aynı partilerden olması, parlamenter sisteme ya da başkanlık sistemine benzemesi sonucunu doğurduğu şeklinde bir görüş bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, karma bir sistem olmaktan çok, bu iki temel sistemden kimi zaman birinin kimi zaman diğerinin uygulanması şeklinde olduğu ifade edilmektedir. Maurice Duverger'in esaslarını belirlediği rejimde, yürütme organının başının halk tarafından seçilmesi, devlet başkanına geniş anayasal yetkiler verilmesi ve devlet başkanının yetkilerini kullanmasında karşı imza aranmaması gibi özellikler başkanlık rejimiyle örtüşmektedir. Parlamenter rejimde ise devlet başkanlığı sembolik bir makamdır ve karşı imza büyük önem taşır. Yarı başkanlık rejiminde devlet başkanı, anayasal ilkelerin ve ulusal menfaatlerin koruyucusu, devletin bekasını ve yürütmenin işleyişini sağlama vazifesi

bulunan hakem, devletin bağımsızlığının, bütünlüğünün ve menfaatlerinin de kefil olarak görülmektedir.

Devlet başkanına atfedilen bu sıfatlardan ötürü, milli savunma ve devletlerarası ilişkiler ile ilgili hususlara dair karar ve stratejilerde hükümeti yönlendirebilmektedir. Ayrıca, hükümeti azledebilir, parlamentonun feshini isteyebilir ve meclisin çıkardığı kanunlara karşı yargısal denetime başvurabilir. Yarı başkanlık rejiminde devlet başkanına tanınan bu yetkiler, bu makamın niteliğinin sembolik olmaktan çok uzak olduğunu göstermektedir. Parlamenter rejimlerde hükümet meclisin feshi yetkisine sahiptir. Bununla birlikte güvenoyu ve fesih mekanizmaları organlar arasında dengeyi sağlamakta ve bir organın diğerine tahakkümünü engellemektedir. Öte yandan yarı başkanlık rejiminde bakan seçilen vekillerin meclis üyeliği sona ererken, parlamenter rejimde milletvekillerinin bakan seçilmesi görevlerine devam etmelerine engel değildir.

Parlamenter rejimlerde devlet başkanı siyaset üstü ve tarafsız bir pozisyonda bulunduğundan, meclise bir mesaj iletmesi de mümkün değildir. Sadece partiler arasında ya da organlar arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi hususunda uzlaştırıcı bir fonksiyon taşıdığından bazı mesajlar verebilir. Öte yandan yarı başkanlık rejiminde devlet başkanı yürütmeye aktif olarak katıldığından, meclise mesaj iletmesi de mümkündür. Çünkü devlet başkanı yürütme organının da başı olarak meclisin alacağı kararlar ve çıkaracağı kanunlar ile doğrudan bağlantılıdır. Yürütmeye ilişkin politikaları, parlamentonun eylemlerinden etkilenebileceğinden, parlamentoya mesaj iletterek manipülatif davranış sergileyebilir.

Ülkelerin hükümet rejimlerine dair bir analiz ve tasnif yapılması için gerekli olan ilk unsur, ülkedeki kuvvetlerin kendi aralarındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çünkü hükümet sistemlerinin esasını teşkil eden ve onları biçimlendiren nitelik erklerin kendi aralarındaki ilişki ve ellerinde bulundurdukları kudrettir. Bu bağlamda göz önünde bulundurulması gereken husus ise cumhurbaşkanının konumu ve yetkileri ile parlamentonun yetkileri ve rolüdür.

Yürütme ve yasama organlarının birbirlerini kısıtlaması, her iki organın da belirli bir denetleme ve dengeleme denklemi oluşturmalarına neden olmuştur. Bunun

neticesinde dereceli bir tasnif çizgisi ortaya çıkmaktadır. Kuvvetler birliğine dayanan ve dünyada her açıdan temsil edilen bir örneği bulunmayan meclis hükümeti rejimi bu tasnif dışında bırakılırsa, başkanlık rejimi kuvvetlerin ayrılık derecesine göre yapılan bu tasnif çizgisinin tepesinde, parlamenter rejim ise en altında bulunmaktadır. Başkanlık rejiminin ortaya çıkışı Amerika Birleşik Devletlerinin bağımsızlığını ilan ettiği tarihe kadar uzanmaktadır. Esasında başkanlık rejiminde Amerikan kanun ve sistem koyucuların ilham aldıkları sistem de, bağımsızlığını kazandıkları İngiltere'nin parlamenter rejimidir. Fakat bu, Amerika'daki başkanlık rejimi için sadece bir çıkış noktası olmuştur. Çünkü elde edilen rejim her açıdan ABD'nin sosyal dokusunu ve dinamiklerini dikkate alan ve Amerikan halkına özgü bir mahiyet taşıyan bir rejim olmuştur. Bu doğrultuda, parlamenter rejimin İngiltere'deki tarihi gelişmeler neticesinde ortaya çıkmasından ötürü yalnızca İngiliz halkına özgü bir nitelik taşıdığı, öte yandan başkanlık rejiminin insanlar tarafından tasarlanan ve geliştirilen bir sistem olması sebebiyle tüm ülkeler için kendi özelliklerine göre modifiye edilerek uygulanabilecek bir sistem olduğu görüşü öne sürülmüştür.

Yarı başkanlık ve başkanlık rejimlerinin tercih edilmelerinin altında yatan esas neden, yürütmenin kuvvetlendirilmesi ile siyasi istikrarsızlıkların önüne geçmektir. Devlet başkanının halkoyu ile belirli bir zaman aralığı için göreve gelmesi ve meclisin güvenine dayanmamasının istikrarı sağlayacağı öne sürülmektedir. Bu görüş esasında yanlış değildir ancak başkanın halkoyu ile göreve gelmesinin bazı sakıncaları bulunmaktadır. İlk olarak meşruiyeti halka dayanan bir devlet başkanının iktidarı şahsileştirme yöneliminde olması ihtimali yüksektir. Halk tarafından seçilen başkan, iktidarı kendisi ve kendisini seçenler adına şahsileştirecektir. Başkan seçmenlerinin radikal isteklerinin odak noktası olabilir ve buna bağlı olarak başkanın otoriter ve plebisitçi eğilimleri güçlenebilir, başkanın sürekli bir kriz yönetimi uygulamasına neden olabilir.

Başkanlık rejimini destekleyenlere göre, niteliği itibariyle çok kültürlü ya da göçmen nüfusu fazla olan ülkelerde birleştirici ve uzlaştırıcı sonuçlar elde edilmektedir.

ABD'nin başkanlık rejimini en başarılı uygulayan ülke olmasının nedenlerinden bir tanesi de budur.

ABD'nin rejimi başarıyla uygulamasından ilham alan diğer ülkelerin ise bir kısmı başarılı olurken diğer bir kısmı ise başarısız tecrübeler edinmiştir. Bilhassa Güney Amerika ülkelerinde her başkanlık rejimi denemesinin diktatörlükle neticelenmesi ve tarifsiz acılar ve yıkımlara sebebiyet vermesi, dünyadaki başkanlık rejimi algısını büyük oranda etkiledi. Latin Amerika ülkelerindeki başarısız tecrübeler ve ABD'deki olumlu sonuçlardan ötürü Finlandiya ve Fransa gibi bazı ülkeler ise, başkanlık rejimi ile parlamenter rejimin ortasında yer alan bir model oluşturarak yarı başkanlık sistemini ortaya attılar. Bu şekilde parlamenter sistemin işlemeyen ve sınırlandırıcı özellikleri, başkanlık rejiminin aksi yöndeki özellikleri ile ikame ediliyor, bununla beraber başkanlık rejiminin demokrasiden uzaklaşarak diktatörlükle neticelenmeye uygun niteliği ise, parlamenter rejimin bu konudaki özellikleri ile kapatılıyordu. Bu tecrübeler Türk Cumhuriyetler de dahil, başka ülkelerde de yarı başkanlık rejiminin denenmesini sağladı. Netice itibarıyla elde edilen tecrübeler her ülkenin kendine has yapısının, sonuç üzerinde en büyük rolü oynadığı söylenebilir.

Rasyonelleştirilmiş parlamenter rejim ile, kendine özgü yapısı bozulmadan bazı eklemeler yapılarak elde edilecek sonuç, istikrarsız ve etkin olamayan hükümetlerin oluşturacağı olumsuzlukları mümkün olduğunca azaltacaktır. Bu mekanizmaların eklenmesi ile parlamenter rejimin esnek niteliği bir araya geldiğinde, ortaya çıkabilecek ve tüm siyasi yapıyı olumsuz etkileyecek sorunların engellenmesi açısından ciddi bir çözüm alternatifi oluşacaktır. Ayrıca bu çözümün işe yarayabilmesi için atomize olmamış ve kutuplaşmamış politik yapı içerisinde, küçük partilere ayrılarak bütünlüğünü kaybetmemiş bir meclis ve bu mecliste hükümet oluşturabilecek ciddi bir çoğunluğun bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde, rasyonelleştirilmiş parlamentarizmin de rejime etkinlik ve süreklilik kazandırmaya ve bunalımları önlemeye yönelik fonksiyonu beklenen etkiyi yaratamayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acheson, P. C. (1961). *Amerikan Federal Hükümeti ve Çalışma Mekanizması*. (B. Egeran, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Akçalı, P. (2013). Genel Özellikleri, Yararları ve Sakıncaları Işığında Başkanlık Sistemleri. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51), 406-411.
- Akyol, T. (1995, 12 23). Rejim, İdeoloji ve Parti. *Pazar Postası*.
- Alkan, H. (2013). *Karşılaştırmalı Siyaset Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Arı, T. (2009). *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Aron, R. (1976). *Demokrasi ve Totalitarizm*. (V. Hatay, Çev.) İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, N. T., & İzci, F. (2003). Başkanlık Sistemi Üzerine Bir Deneme. *Ekev Akademi Dergisi*, 7(17), 281-292.
- Ataöv, T. (2011). *Federasyon Başkanlık Yarı-Başkanlık*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Atar, Y. (2013). Amerika'da Güçlü Başkanlık Tartışması ve Ak Parti'nin Başkanlık Sistemi Teklifi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51), 548-551.
- Avcı, E. (2014). Başkanlık Sistemi ve Türkiye. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bal, B. (2001). *İstikrarsız Parlamenterizm Karşı Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Bal, F. (2013). MHP Parlamenter Sistemin Demokratikleşmesinden Yanadır. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51), 83-95.
- Bezci, B. (2005). Demokrasi ve Başkanlık Sistemi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 78-91.
- Bilir, F. (2013). Başkanlık Sistemi: ABD. *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri*. içinde Ankara: AK Parti AR-GE Başkanlığı.
- Çağlar, B. (1989). *Anayasa Bilimi*. İstanbul: BFS Yayınları.

- Çam, E. (2000). *Çağdaş Devlet Sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çelik, Ç. (2015). II. Meşrutiyetten Günümüze Hükümet Sistemleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dahl, R. A. (1995). *At The Convention: The Paucity Of Models , Parliamentary Versus Presidential Government*. Oxford University Press .
- Demir, F. (2013). Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51), 456-475 .
- Doğru, D. (2011). Hükümet Sistemleri Açısından 2007 Anayasa Değişikliği ve Bu Değişikliğin Türk Parlamenter Sisteme Olası Etkileri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durgun, Ş. (1999). *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye’de Parlamenter Yapılar ve Parlamenterlerin Temsil Gücü*. Ankara: Nobel Yayıncılık .
- Duverger, M. (1986). *Seçimle Gelen Krallar*. İstanbul: Kelebek Yayınları.
- Duverger, M. (1996). *Yeni Bir Siyasal Sistem Modeli: Yarı-Başkanlık Hükümeti, Devlet ve Hukuk Üzerine Yazılar*. (M. Turhan, Çev.) Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Efe, H. (2015). Türkiye Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9), 65-94.
- Erdoğan, M. (2001). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ergil, D. (2013). “Başkanlık Sistemi ve Türkiye” Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Değerlendirmeler. B. Coşkun, & M. Aktaş içinde, *Başkanlık Sistemi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Eroğul, C. (2012). *Çağdaş Devlet Düzenleri*. Ankara: Kırılancık Yayınevi.
- Eyüboğlu, E. (2014). Fransa: Parlamenter Bir 6. Cumhuriyet’e Doğru. İ. Kamalak içinde, *(Yarı) Başkanlık Sistemi ve Türkiye* (s. 111-121). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Fedayi, C. (2011). *Siyaset Bilimi* (1. b.). Ankara: Kadim Yayınları.

- Göze, A. (2013). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Gözler, K. (2000, Eylül-Ekim). Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleşmiş Parlamenterizm Üzerine Bir Deneme). *Türkiye Günlüğü*(62), 25-47.
- Gözübüyük, Ş. (1991). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gürbüz, Y. (1981). *Anayasalar*. İstanbul: Filiz Kitapevi .
- Gürbüz, Y. (1987). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler* (2. b.). Ankara: Beta Yayıncılık .
- Hazır, H. (1990). *Anayasa Hukuku*. Konya: Selcuk Üniversitesi Basimevi .
- Hekimoğlu, M. M. (2010). *Anayasa Hukukunda Anti Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*. Ankara: Detay Yayıncılık .
- İba, Ş., & Bozkurt, R. (2004). *100 Soruda Parlamento* (2. b.). Ankara.
- Köksoy, F. (2011). Demokratik Sistemler ve İç Güvenlik Yapılanmalarının Karşılaştırılması: ABD, Fransa ve Türkiye Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kubalı, H. N. (1971). *Anayasa Hukuku Dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Kurban, S. (2014). Başkanlık Sisteminden Beklentiler ve Türkiye. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuzu, B. (2011). *Her Yönü İle Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.
- Lijphart, A. (1997). *Çağdaş Demokrasiler*. (E. Özbudun, Çev.) Ankara: Yetkin Yayınları.
- Montesquieu. (1998). *Kanunların Ruhu Üzerine I*. (D. C. Koçak, Çev.) İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Onar, E. (2000). Türkiye Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmemeli Midir? *Uluslararası Anayasa Hukuk Kurultayı Bildirisi*. Ankara.

- Oruçlu, A. (2008). Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örgün, F. (1999). *Dar Gelen Gömlek: Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Bilge Yayıncılık .
- Özbudun, E. (1993). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi .
- Özbudun, E. (1996, Haziran 2). Ergun Özbudun'la Söyleşi. *Pazar Postası*.
- Özer, A. (1981). *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Hükümetin Kuruluş Yöntemleri*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- Özer, A. (1998). *Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Bu Sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği*. Ankara: Şekerbank Yayınevi.
- Öztürk, N. K. (1999). *Cumhurbaşkanı ve Parlamenter Sistem*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Parsak, M. (2012). *Parlamenter Başkanlık, Yarı-Başkanlık Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış ve Türkiye Cumhuriyetinin Hükümet Sistemi*. Aralık 30, 2016 tarihinde [http://tasav.org/ usr_img/yayinlar/makaleler/ shy_makale_1_hukumet_sistemleri_parsak_son.pdf](http://tasav.org/usr_img/yayinlar/makaleler/shy_makale_1_hukumet_sistemleri_parsak_son.pdf), adresinden alındı
- Powell, B. (1990). *Çağdaş Demokrasiler, Katılma, İstikrar, Şiddet*. (M. Turhan, Çev.) Ankara: Ankara T.D.V. ve Siyasî İlimler Derneği Ortak Yayını.
- Roskin, M. G. (2009). *Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür*. Ankara: Adres Yayınları.
- Sarıççek, M. (2013). "Başkan" mı, "Sistem" mi?". *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51), 412-415.
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği. Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme*. (E. Özbudun, Çev.) Ankara: Yetkin Yayınları.
- Schmidt, S. W., Shelley, M. C., & Bardes, B. A. (1987). *American Government and Politics Today*. New York: West Publishing Company.
- Sezginer, M. (2010). *Günümüz Demokrasilerinde Kuvvetler İlişkisi ve 1982 Anayasası'nda Sorunlar* (2. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Siaroff, A. (2003). Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction. *European Journal of Political Research*, 42(3), 294-302 .
- Şaylan, G. (1981). *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Tanıycı, Ş., & Aygün, B. (2008). *Amerikan Başkanlığı Cumhuriyetten İmparatorluğa*. Ankara: Orion Kitapevi.
- Teziç, E. (1998). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Thorpe, F. N. (1922). *The Essentials Of American Government*, G.P. Putnam's Sons. New York ; London : The Knickerbocker Press.
- Tosun, G. E., & Tosun, T. (1999). *Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tunç, H., & Yavuz, B. (2009). Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(81), 1-39 .
- Turgut, M. (1998). *Başkanlık Sistemi, Ordu ve Demokrasi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Turhan, M. (1989). *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi.
- Turhan, M. (1993). *Hükümet Sistemleri*. Ankara: Gündoğan Yayınları .
- Turhan, M. (2012). Parlamenter Sistem Mi, Yoksa Başkanlık Sistemi Mi? *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 19(17), 175-187.
- Türköne, M. (2008). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Uluşahin, N. (1999). *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi* . Ankara: Yetkin Yayınevi .
- Uluşahin, N. (2003). Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: “YarıBaşkanlık”tan “İki Başlı Yürütme Yapılanması”na. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(2), 201-203.
- Vergin, N. (2013). Siyasal Sistem Arayışları ve Yarı-Başkanlık Sistemi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51), 449-455 .

- Verney, D. V. (1959). *The Analysis of Political Systems*. Illinois: The Free Press.
- Vernon, M. (1961). *Devlet Sistemleri*. (M. Soysal, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- Wolfinger, R. E., Shapiro, M., & Greenstein, F. I. (1976). *Dynamics of American Politics*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Yanık, M. (1997). *Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*. İstanbul: ALFA Yayınları.
- Yavuz, B. (2007). *Parlamenter Hükümet Sistemlerinde ve 1982 Anayasasında Başkanın Konumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, K. H. (2000). *Türkiye’de Siyasal Sistem Arayışı ve Yürütmenin Güçlendirilmesi*. Ankara: Seçkin Kitap .
- Yayla, A. (2014). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yazıcı, S. (2011). *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Türkiye İçin Bir Değerlendirme*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, A. (2012). *Türkiye’nin Parlamenter Sisteminde Hükümet*. Ankara: Murat Kitapevi.
- Yücel, B. (2009). *Parlamenter Hükümet Sisteminin Rasyonelleştirilmesi ve Türkiye Örneği*. Ankara: Adalet Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

27 Temmuz 1967 yılında İstanbul Şişli ilçesinde dünyaya gelmiştir. Aslen Giresun ili Görele ilçesi Nüfusuna kayıtlıdır. Şişli Çeliktepe ilkokulunu ve Şişli Çeliktepe Ortaokulundan sonra Şişli Gültepe Endüstri Meslek Lisesi (Makine Ressamlığı bölümü)'ni bitirmiştir. 2011 yılında İstanbul Gelişim Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Yerel Yönetimler bölümünü bitirmiştir. Lisans Eğitimini ise 2013 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünü bitirmiştir. 2016 yılında Nişantaşı Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde Tezli Yüksek Lisansa başlamıştır. 1986 yılında Başbakanlık Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğünde, 2001 yılında ise Başbakanlık Köy Hizmetleri İstanbul İl Müdürlüğünde çalışmış olup; 2005 yılından itibaren İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Makine İkmal Müdürlüğünde personel olarak görev yapmaktadır. Bahçeşehir Üniversitesinin düzenlemiş olduğu; Siyaset Okulu, Global Liderlik Okulu, Yerel Siyaset Akademisi, Diplomat Okulu, ABD Siyaset ve Politika Okulu (Program ABD'de gerçekleşti), Ortadoğu Siyaset ve Politika Okulu (Program Filistin ve İsrail'de gerçekleşti) Sertifika programlarını bitirmiştir.

Birçok STK'da üyelik yapmış, çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bazıları; Kartal Giresunlular Derneği Genel Sekreteri, Giresunlular Platformu Kurucular Kurulu üyeliği ve Kurucu Başkan Yardımcılığı, Karkon (Karadeniz Konfederasyonu) Genel Başkan Yardımcılığı, Genel Sekreterliği, Köy Hizmetleri Vakfı üyeliği, Giresun Konfederasyonu üyeliği. Evlidir.